

Nikola Jurišić, 1490 – 1543, vojnik diplomat¹

preveo i bilješkama popratio **Filip Šimunjak**

diplomski studij povijesti, istraživački smjer: Ranonovovjekovna povijest
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak:

U ovome radu autor donosi biografski pregled života Nikole Jurišića, vojnika i diplomata hrvatskoga podrijetla. U prvome dijelu rada donosi se kronološki pregled ključnih poznatih događaja njegova života – od ranih godina službe u vojsci kralja Ferdinanda I. Habsburgovca preko uspona do zapovjednih pozicija i poslanstva u Carigrad 1530. godine do konačnoga uspona na barunski položaj nakon junačke obrane Kisega. U drugome dijelu rada autor u kratkim poglavljima problematizira neke ključne geografsko-vremenske odrednice 16. stoljeća na hrvatsko-osmanskome graničnom prostoru.

Ključne riječi:

Nikola Jurišić, Kiseg, diplomat, vojnik, rani novi vijek, Vojna krajina, Sulejman Veličanstveni, Ferdinand I. Habsburgovac

¹ Članak originalno izašao kao: Henry Delfiner, „Nikolaus Jurischnitz, 1490 – 1543. Soldier-Diplomat,“ *East European Quarterly* 28/1 (1994): 1–47.

Smatram kako je autor dužan objasniti čitateljima zašto se odlučio baviti temom koju im prezentira.² Odlučio sam pisati o Nikoli Jurišiću iz triju razloga. Prvi, jer je bio autentičan heroj koji je riskirao život u bitki koja je promijenila tijek srednjoeuropske povijesti; drugi, jer trenutno ne postoji ništa što bismo barem izbliza mogli nazvati adekvatnom biografijom ovoga izvanrednog čo-

² Kao što autor ovoga teksta smatra kako je poželjno objasniti čitatelju zašto piše upravo o dotičnoj temi, mislim da je važno reći i zašto se ovaj tekst prevodi. Naime, gotovo tri desetljeća nakon izlaska ovoga članka hrvatska historiografija i dalje nema ništa što bi izbliza nalikovalo kvalitetnoj studiji o Nikoli Jurišiću. Zadnjih nekoliko desetljeća, izuzev dvaju kratkih članaka (Ante Sekulić, „Senjanin Nikola Jurišić i obrana Kisega 1532,“ *Senjski zbornik* 17 (1990): 15–24; Marko Bedić, „Nikola Jurišić i kisečko vlastelinstvo u 16. stoljeću,“ *Kaj: Časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 33/3-4 (2000): 107–123), spomen Nikole Jurišića svodi se tek na marginalne napomene u većim pregledima, a gotovo je isključivo riječ o spomenu njegove obrane Kisega 1532. godine. Članak pred vama, koliko god bio preglednoga karaktera, povremeno veoma težak za čitanje te nerijetko sveden na prepričavanje izvora – u skladu s pisanjima starije historiografije – predstavlja (uz Csergheövu studiju na kojoj se dosta temelji) jedini opširniji pregled života i djela Nikole Jurišića. Ipak, i on sadrži određene manjkavosti koje proizlaze prije svega iz autorova nepoznavanja hrvatskoga jezika i hrvatske (jugoslavenske) historiografije te sam se, koliko sam znao i bio sposoban, trudio rad popratiti bilješkama (označenim kao „op. prev.“ kako bi se razlikovale od autorovih), koje dodatno upotpunjavaju Jurišićevu biografiju.

Pišući seminarski rad pod naslovom „Hrvati u obrani Monarhije u 16. stoljeću – Nikola Jurišić i Nikola IV. Šubić Zrinski“ tijekom ak. god. 2017/2018, ostao sam iznenađen razlikom u dostupnoj literaturi između ovih dvaju istaknutih pojedinaca hrvatskoga ranonovovjekovlja. Štoviše, da nije bilo prof. Nataše Štefanec, koja me uputila na članak Henryja Delfinera (1922. – 2016.), vjerojatno bih promijenio temu i usredotočio se samo na Zrinskoga. Čak i nakon što sam saznao za članak, bilo ga je gotovo nemoguće pronaći jer je profesorica u međuvremenu zagubila svoj primjerak. Da nije bilo susretljivih ljudi u jednoj od *Facebook* grupa za razmjenu akademskih članaka, koji su bili studenti fakulteta s mnogim pretplatama na baze podataka, vjerojatno ne bih ni došao do teksta pred vama. Tada sam prvom prilikom odlučio prevesti ovaj rad na hrvatski jezik, a u međuvremenu sam izdvojio vrijeme kako bih upotpunio Wikipedijinu stranicu o Nikoli Jurišiću saznanjima do kojih sam došao tijekom pisanja seminarskoga rada. Zašto baš Nikola Jurišić, što ga čini posebnim? Riječ je o čovjeku koji je obilježio jednu od kriznih epoha hrvatske ranonovovjekovne povijesti, a istovremeno ne možemo sa sigurnošću reći ni kada je točno rođen ni odakle je došao: rođen je u Senju, ali njegovo podrijetlo nije najjasnije, no znamo kako je bio plemenita roda (Géza von Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen Linien des Hauses Jurisic,“ u *Ungarische Revue*, sv. 4-5, ur. Paul Hunfalvy, Gustav Heinrich (Budimpešta: Friedrich Kilian, K. ung. universitats-buchhandlung, 1887), 369–370). Riječ je o pojedincu koji se uspeo na društvenoj ljestvici isključivo svojom službom – od običnoga vojnika s nekoliko konjanika na kranjskoj granici došao je do vodećih vojnih dužnosti na habsburško-osmanskoj granici, a nakon obrane Kisega dobio je i titulu carskoga baruna. Nikola Jurišić tako predstavlja „prototip“ osobe koja je isključivo svojim trudom napredovala kroz kasnije službeno oformljenu krajišku službu sve do najvažnijih pozicija, postajući tako svjedokom društvene horizontalne fluidnosti koja je očito bila otvorena za najistaknutije pojedince tijekom 16. stoljeća na habsburško-osmanskoj granici (op. prev).

vjeka; treći, jer Jurišić simbolizira ono što bih nazvao „potpunim državnikom“ – on je čovjek koji je služio državi (tj. kasnije dinastiji) te za nju radio s potpunom predanošću i kao vojnik i kao diplomat, a pritom jedna uloga ne samo da nije ometala drugu već ju je nadopunjavala. Ako je moguće stvoriti pojam koji bi opisao takva čovjeka, bio bi to „proto-Churchillian“, pod čime mislim na čovjeka koji pokazuje ogromnu sposobnost (nalik na onu Winstona Churchilla) u brizi za svoju naciju, borbama i pregovorima. Drukčije rečeno, obojica su bili pravi renesansni ljudi, pri čemu na umu imam njihovu svestranost. U trenutku pisanja ovoga teksta još uvijek sam pod dojmom riječi koje je prije nekoliko dana iznio Javier Pérez de Cuéllar, bivši glavni tajnik UN-a, kada je svojega pomoćnika Giandomenica Piccoa, koji je upravo uspješno oslobodio zapadnjačke taoce iz Libanona, nazvao „više vojnikom, nego diplomatom“.³ Ne mogu se ne zapitati kako je ta kruta razlika između dviju profesija koje u suštini služe istoj svrsi osiromašila današnje državnike. Ako samo pogledamo riječi velikoga Clausewitz⁴, koji piše kako je „rat nastavak političkih odnosa, samo drugim sredstvima“, postaje jasno da je nešto krivo u našoj sadašnjoj distinkciji između ovih dvaju drevnih i međusobno povezanih zvanja.

No, vratimo se Jurišiću i njegovu herojstvu, pri čemu primarno mislim na njegovu obranu grada Kisege (mađ. Kőszeg, njem. Güns), koji leži s mađarske strane današnje austrijsko-mađarske granice. Upravo se ondje Jurišić 1532. godine s oko 1000 vojnika, od čega svega nekolicine profesionalnih, suprotstavio osmanskoj vojsci od skoro 250 000 vojnika. Zahvaljujući njemu Osmanlije⁵ su se nakon tri tjedna borbe vratile u svoju domovinu i sljedećih 150 godina nisu pokušali napasti Sveto Rimsko Carstvo, koje je ležalo u samome srcu Europe. Vidjet ćemo kako se Jurišić pritom koristio i svojim diplomatskim iskustvom, a upravo ga taj spoj vojevanja i diplomacije s pravom odmiče od drugih vještih generala do statusa „proto-Churchilliana“.

Budući da postaje jasno kako se ovdje bavimo izrazito natprosječnim čovjekom, postavlja se pitanje zašto o njemu znamo tako malo? U Beču sam 1930-ih, prije nego što su rat i Hitlerov uspon prigušili obrazovanje, pohađao srednju školu te u šest godina svoje naobrazbe nisam čuo nijednu riječ o Nikoli Jurišiću. Kako bih provjerio da nije riječ o mojoj zaboravljivosti, nedavno sam priuipitao školskoga kolegu, jednoga od najboljih učenika, sjeća li ga se možda, no samo je potvrdio moje sumnje, rekavši kako nikada nije čuo za Jurišića. Takvu situaciju mogu objasniti samo činjenicom da se Jurišić ne uklapa u nacionalno orijentiranu historiografiju kakva danas postoji. Rođenjem i podrijetlom očito je bio Hrvat, ali, umjesto da cijeli svoj život provede u Hrvatskoj, baveći se

³ *New York Times*, 6. prosinca 1991., 12. Ovu zgodnu frazu skovao je bivši urednik *New York Timesa* kada je Giandomenica Piccoa nazvao „vojnikom diplomacije.“ A. M. Rosenthal, *New York Times*, 13. prosinca 1991., 39.

⁴ Carl von Clausewitz (1780. – 1831.), pruski general i vojni teoretičar poznat po djelu *O ratu* (*Vom Kriege*), a najpoznatiji među citatima upravo je spomenuti citat o ratu kao nastavku politike drugim sredstvima (op. prev).

⁵ Autor se originalno koristi terminom „Turci“, koji se uostalom koristio i u onovremenim izvorima. Međutim, s obzirom na to da novija historiografija preferira naziv „Osmanlije“ (jer nisu svi osmanski vojnici i službenici bili Turci), u prijevodu smo se odlučili za taj termin (op. prev).

isključivo hrvatskim pitanjima, ušao je u habsburšku službu i služio u njihovu Vojvodstvu Kranjske, Hrvatskoj susjedne provincije, koja je danas dio Slovenije. Suvremena historiografija rođena je u nacionalističkome 19. stoljeću i možda upravo to objašnjava zašto se tako malo povjesničara bavi Jurišićem – jednostavno ne znaju kamo bi ga smjestili. Za germanofone Austrijance bio je Slaven, za Mađare također, a za Hrvate i njima susjedne Slavene bio je „iseljenik“, iako njegova bista danas krasi jedan od glavnih zagrebačkih parkova.⁶

Interes za Nikolu Jurišića nakratko je oživio krajem razdoblja Austro-Ugarske Monarhije, na prelasku stoljeća, kada je nekolicina povjesničara shvatila kako on utjelovljuje nadnacionalne vrijednosti koje su održavale carstvo na životu. Možda je njima to bio dovoljan razlog da zanemare ranije spomenuta pitanja njegove nacionalnosti. Iako su povjesničari u svim dijelovima Monarhije imali obilje građe o Jurišićevu životu, ipak nije bilo dovoljno vremena za sastavljanje njegove biografije. Po završetku Prvoga svjetskog rata, raspadom Austro-Ugarske Monarhije, nadnacionalne vrijednosti bile su zaboravljene, a mnogi arhivi koji su u vrijeme Monarhije bili lako dostupni sada su se nalazili u različitim zemljama, čime je posao sakupljanja izvora znatno otežan. Moja interpretacija vezana uz to kako je nacionalna podjela bila glavni razlog zanemarivanja Jurišićeva života nalazi djelomičnu potporu u činjenici da je u drugim nadnacionalnim zemljama svijeta (primarno Sjedinjenim Američkim Državama), za razliku od Europe, moguće pronaći neke bilješke o njegovu životu. Jedan je takav primjer i profesor William Shepherd, koji u svojem povijesnom atlasu (*Historical Atlas*) prikazuje Kiseg kao mjesto važnoga događaja (3. izd., str. 115, 119). Još je jedan recentni primjer i odličan članak o Sulejmanu II., objavljen u studenome 1987. godine u *National Geographic Magazineu*, koji se referira na herojsku obranu Kisega.

Ono što sam već rekao o nacionalnim podjelama kao jednome od mogućih razloga relativnoga nepoznavanja Jurišićeve priče može se jednako tako primijeniti i na stare provincijske individualizme različitih područja njegove aktivnosti (Kranjska, Hrvatska, Bosna, Mađarska, Štajerska, Donja Austrija itd.), koji su lokalne kroničare naveli na osjećaj da pisati o čovjeku koji je samo djelomično bio „njihov“ nije njihova dužnost.

Naposlijetku, još jedan izdvojen razlog. Već sam govorio o bogatstvu arhivske građe koja je bila dostupna do 1918. godine, kada se raspršila po državama nasljednicama Austro-Ugarske Monarhije. Ti arhivi i dalje su bogati građom te, kada bi tko nadišao geografske i jezične barijere, bilo bi jednostavno skupiti obilje podataka. No, kako sam otkrio, najvećom se preprekom pokazalo to što se obično radi o birokratskoj građi (tj. raznim vladarskim uputama) te vrlo često o financijskim izvještajima, dok je građe koja govori o motivima, namjenama te drugim intimnijim pojedinostima raznih događaja veoma malo. Takva situacija podsjeća me na linear B natpis otkriven u Pylosu, koji čitatelju govori koliko je posuda ulja skupljeno na raznim lokacijama toga drevnog mikenskog grada

⁶ Riječ je o zagrebačkome parku Zrinjevac, a Jurišićeva bista nalazi se na južnome dijelu, okrenuta prema zgradi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Bistu je izradio brački kipar Ivan Rendić, a na Zrinjevac je postavljena 1886. godine. Ispod biste stoji natpis „Nikola Jurišić, branitelj Kisega god. 1532“ (usp. Enes Quien, „Javni spomenici Rudolfa Valdeca,“ *Civitas Crisiensis: Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Križevci* 1 (2014): 80–81; op. prev).

dok istovremeno propušta ispričati priču o fascinantnim događajima onoga vremena. Možda je naposljetku ipak to jedan od glavnih razloga zašto imamo tako malo informacija o Jurišiću? Kako god, pokušao sam spojiti glavne poznate događaje Jurišićeva života te ću ih prezentirati čitatelju nadajući se kako će i on sa mnom podijeliti naklonost prema ovome, uglavnom nepoznatom, heroju diplomatu. Tekst sam podijelio na dvije cjeline: prva je narativni dio koji se bavi događajima Jurišićeva života u onoj mjeri u kojoj sam ih uspio utvrditi, a druga se bavi različitim temama, među kojima jedne nastoje bolje objasniti pojedinosti i posebnosti vremena i prostora, a druge se bave opservacijama o najvažnijim događajima Jurišićeva života. Iskustvenje stavljanja objašnjenja i zapažanja u fusnote bilo je veliko, ali uvidio sam kako bi to dovelo do beskrajno dugih fusnota koje bi prekidale naraciju. Stoga će sve bilješke u narativnome dijelu biti uglavnom ograničene na navođenje izvora.

Jurišićeva životna priča

Znamo da je Jurišić rođen u Senju, malome hrvatskom gradu na jadranskoj obali, oko 1490. godine.⁷ Znamo i da je podrijetlom iz plemićke obitelji čiji je grb prikazivao vranu i škorpiona.⁸ Njegova nacionalnost bila je gotovo sigurno hrvatska s obzirom na njegovo ime, mjesto rođenja i obrazovanje (pisao je hrvatskom ćirilicom).⁹ Iz izvora doznajemo kako nije čitao ili pisao na njemačkome, iako ga je zasigurno tečno govorio, što možemo zaključiti s obzirom na mnoga pisma koje je na njemačkome diktirao svojim pisarima. Sljedeći je dokaz njegove nacionalnosti činjenica kako su svi njegovi rođaci (Petar Kružić¹⁰, kapetan Senja, njegov šurjak Tverković itd.) bili Hrvati.

⁷ Iako je Jurišić rođen u Senju, njegovo podrijetlo nije potpuno sigurno. Prema jednim bio je Senjanin, no postoji i mišljenje kako je njegova obitelj s prostora Like ili okolice Zadra te da su u Senj došli bježeći pred Osmanlijama (Ante Sekulić, „Senjanin Nikola Jurišić i obrana Kisega 1532,“ *Senjski zbornik* 17 (1990): 16). Već je Radoslav Lopašić istaknuo kako je još u njegovo vrijeme (1884. godine, kada piše svoj tekst) u Perušiću postojala istaknuta obitelj Jurišić koja je vršila razne visoke dužnosti kako pod osmanskom, tako i pod habsburškom vlašću nakon protjerivanja Osmanlija (Radoslav Lopašić, *Nikola Jurišić* (Zagreb: Tisak Dragutina Albrechta, 1884), 6). Osim toga postoje i dokazi o istaknutoj obitelji Jurišić iz okolice Zadra: *U isto doba, kad je Nikola živio, spominju se kao carski poklisari kod turskoga divana: Nikolin brat ili stričević Jeronim Jurišić od Zadra i njegov sin Vespazijan, a kojih deset godina kasnije (1575.) živio je Julije Jurišić od Zadra, kapetan u gradu Hrastovičkom kod današnje Petrinje* (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 6; Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen Linien,“ 370, 371; op. prev).

⁸ Više o grbu vidi u: Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen Linien,“ 468–470; Ivan (von) Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1899), 80, taf. 56 i 57 (op. prev).

⁹ Iako su neki povjesničari propitivali je li Jurišić doista znao pisati samo ćirilicom ili ne, čini se kako većina dokaza upućuje na to. Jedan od njih nalazi se na ispravi iz 1528. godine, na kojoj se Jurišić potpisao samo ćirilicom kao: *Mikula Jurišić moje ruke pismo* (sliku potpisa i raspravu o Jurišićevom pismu vidi u: Oskar von Mitis, „Zur Biographie des Nikolaus Jurisic,“ *Carniola: Mitteilungen des Musealvereins für Krain* 1/3-4 (1908): 144; op. prev).

¹⁰ Pri pregledavanju izvora i literature o Nikoli Jurišiću i Petru Kružiću nigdje nisam pronašao spomen Kružića kao Jurišićeva rođaka. Autor se ne referira na izvor,

O prvih 29 godina njegova života, nažalost, nemamo nikakvih podataka. Jurišićevo ime prvi se put spominje u pismu nadvojvode Ferdinanda upućenome njegovu blagajniku 27. studenoga 1521. godine,¹¹ u kojemu objašnjava kako se Jurišić nakon smrti cara Maksimilijana I. sa svojih osam konjanika pridružio kranjskoj graničnoj vojsci. Car Maksimilijan umro je 1519. godine te možemo pretpostaviti kako se Jurišić ubrzo nakon toga pridružio kranjskoj vojsci (dakle, 1519. godina označavala bi početak njegove habsburške službe). Bitno je primijetiti kako se pridružio kranjskim postrojbama, a ne ugarskim, koje su se nalazile u njegovoj rodnoj Hrvatskoj. U ono vrijeme Hrvatska je bila poluautonomna cjelina u sklopu Ugarskoga Kraljevstva, na čijem je prijestolju bio Ludovik II., šurjak nadvojvode Ferdinanda.

Neki autori tvrdili su kako je Jurišić služio kralja Ludovika II. prije nego što se priključio habsburškim kranjskim postrojbama. Međutim, iako bi takvo što bilo potpuno logično, spomenuti autori ne navode izvor svojih podataka. Smatram kako je moguće da su oni, promatrajući isključivo vojni aspekt Jurišićeva života, krivo interpretirali njegovu diplomatsku aktivnost prije obrane Kisega kao službu pod ugarskom krunom. Kao što ćemo vidjeti, Jurišićeva diplomatska aktivnost bila je u potpunosti u službi Habsburgovaca te stoga sa sigurnošću možemo odbaciti tezu o prethodnoj ugarskoj službi.

Maksimilijanov unuk i nasljednik na prijestolju Svetoga Rimskog Carstva Karlo V. 1521. godine podijelio je carstvo na dva dijela. Zadržao je carsku krunu, ali se fokusirao na ulogu španjolskoga kralja, dok je njemačke i slavenske posjede Habsburgovaca prepustio svomemu mlađem bratu, nadvojvodi Ferdinandu, koji je ubrzo postao i carevim namjesnikom u Svetome Rimskom Carstvu. Upravo će pod Ferdinandom Jurišić započeti svoju službu u kranjskoj vojsci, koja je gotovo neprekidno bila u sukobima s osmanskim provalama, koje su preko Hrvatske sezale do Ferdinandovih posjeda u vojvodstvima Kranjske, Štajerske i Koruške. Lakoća s kojom su osmanske postrojbe prolazile kroz Hrvatsku jasno ukazuje na neadekvatnost Ludovikove obrane te potencijalno može objasniti to zašto je jedan Hrvat (poput Jurišića) imao osjećaj kako je jedini učinkovit način obrane njegove domovine bila služba u susjednim habsburškim provincijama (tj. u Kranjskoj).

Slaba obrana Hrvatske postala je problemom gotovo istovremeno s Ferdinandovim preuzimanjem uprave nad kontinentalnim habsburškim posjedima. Godinu ranije prijestolje Osmanskoga Carstva, Habsburgovcima i Ugarskoj susjedne države, došlo je u ruke iznimno energičnoga i ekspanzionistički

informaciju treba uzeti s velikom dozom opreza. Postoji, ipak, jedno moguće objašnjenje autorove zabune. Naime, ako se vodimo prema Lopašiću (*Nikola Jurišić*, 6) Jeronim Zadranin bio je Nikolin *brat ili stričević*, koji je ujedno imao i sina Vespazijana. Nadalje, Vespazijan je 1537. godine dospio u tursko zarobljeništvo. Sudeći prema ispravi kralja Ferdinanda od 24. studenoga iste godine (Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, sv. 2, 351-352) Jeronim Zadranin i Jelena – sestra tada već pokojnog Petra Kružića – sklopili su dogovor prema kojemu će ona poslati dva Turčina kao otkup za zarobljenog Vespazijana, a zauzvrat će Vespazijan oženiti njenu kćer (op. prev).

¹¹ Lajos Thallóczy, Antal Hodinka, ur., *Monumenta Hungariae Historica, Codex Diplomaticus Partium Regno Hungariae Adnexarum*, sv. 31, *A horvát véghelyek oklevéltára 1490-1527*, fusnota na str. 167.

nastrojenoga vladara Sulejmana II., praunuka Mehmeda II. Osvajača. Jedan od prvih poteza novoga sultana bilo je slanje poslanika na dvor Ludovika II. sa zahtjevom da Ugarska Osmanskome Carstvu plaća danak. Mladi i impulzivni ugarski kralj bacio je poslanika u tamnicu zbog drskosti sultanovih zahtjeva, čime je Sulejmanu dao povod za napad na Ugarsku. Ubrzo je sultan pokrenuo svoju vojsku prema sjeveru i s lakoćom zauzeo Beograd, strateški iznimno važnu ugarsku utvrdu.

Ferdinandova reakcija na pad Beograda bila je dvojaka. Najprije je od Carstva zatražio pomoć u obrani, a zatim je poslao 3000 vojnika kako bi ojačali obranu sedam ključnih hrvatskih utvrda – Senja, Bihaća, Knina, Skradina, Krupe, Jajca i Klisa, od kojih su sve smještene ili na jadranskoj obali Hrvatske (Dalmacije) ili u sjevernoj Bosni.

Tada, kao i danas, kretanje vojske jedne države preko teritorija druge nije bilo olako prihvaćano, ali u ovome slučaju, kada je izravna opasnost prijetila i Austriji i Ugarskoj, pomoć je bila dobrodošla. Osim toga, kao što je već rečeno, Ludovik je bio Ferdinandov šurjak temeljem dvostrukoga vjenčanja, organiziranoga mnogo godina ranije (1506. godine) posredništvom cara Maksimilijana, koji je uspješno dogovorio brak dvoje unučadi s djecom Vladislava II., kralja Ugarske i Češke. Osim vjenčanja sklopljen je dogovor prema kojemu u slučaju izumiranja jedne dinastije druga preuzima njihove posjede. Sporazum je o braku uvažen te je 1521. godine Ferdinand oženio Vladislavovu kćer Anu, dok je Ludovik II., koji je u međuvremenu naslijedio oca na prijestolju, oženio Ferdinandovu sestru Mariju. Neposredna osmanska opasnost i obiteljske veze tako su olakšali provedbu onoga što bi se inače smatralo izravnim napadom na ugarska prava u Hrvatskoj. Osim toga i sam papa jednom je prilikom intervenirao kako bi osigurao da se sve provede bez problema. Kranjska, koja je imala najviše koristi od stvaranja „tampon-zone“ prema jugu, već je i ranije tražila formiranje takva pojasa. Jedina grupa koja se odupirala Ferdinandovoj pomoći bili su ugarski plemići, koji su, vođeni mješavinom nacionalnoga ponosa i nesklonosti Habsburgovcima, uzalud pokušavali nagovoriti Ludovika da povuče odluku o prihvaćanju Ferdinandove pomoći.

Ferdinandov prijedlog o pomoći upućen njemačkim staležima na carskoj skupštini¹² u Nürnbergu 1522. godine¹³ bio je prihvaćen. Staleži su obećali u Austriju poslati vojsku pod zapovjedništvom bavarskoga vojvode Ludwiga. Zajedničko vijeće carskih i austrijskih vojnih savjetnika sastalo se u Beču kako bi odlučilo kamo poslati vojsku. Upravo je ovaj sastanak bio jedan od ključnih trenutaka u životu Nikole Jurišića, koji je od 1519. godine služio u kranjskoj graničnoj vojsci jer je pozvan u štab grofa Nikole Salma, Ferdinandova vrhovnog zapovjednika, da kao odličan poznavatelj graničnoga prostora bude vojni savjetnik. Ovaj poziv katapultirao je Jurišića u središte pozornosti. Naime, dok o prvih 29 godina njegova života ne znamo ništa, od trenutka početka sastanka

¹² Lat. *Dieta Imperii* ili *Comitium Imperiale*, njem. *Reichstag*. Zasjedanje je poznato po tome što je ondje Bernardin Frankopan održao svoj poznati govor *Oratio pro Croatia* (usp. Ivan Jurković, Violeta Moretti, ur., prev. i uvodna studija, *Oratio pro Croatia – Govor za Hrvatsku 1522* (Modruš: Katedra Čakavskog sabora Modruše, 2010); op. prev).

¹³ *Thallóczy, Hodinka, Monumenta Hungariae*, sv. 31, 166, 167.

zahvaljujući habsburškim arhivima možemo pratiti njegove aktivnosti gotovo na dnevnoj bazi. U pismu datiranome 26. svibnja 1522. godine savjetnici su od Ferdinanda zatražili da im Jurišić bude na raspolaganju, a grof Salm javio je o Jurišićevu dolasku u Brežice (njem. Rann), njegov štab na kranjsko-hrvatskoj granici, četiri dana kasnije¹⁴ uz obećanje Ferdinandu kako će dobro iskoristiti njegovo znanje i kako će ga tretirati sukladno njegovu rangu. Kratka napomena: Salm Jurišića naziva *Nicolitsch Jurischitz*, što znači da su *Nicolitsch* ili *Nicolizza* nadimci koje je Jurišić nosio. Čini se, barem na temelju popratnih bilježaka na Salmovu pismu kojim javlja o Jurišićevu dolasku i moli prevoditelja, da ga je i Ferdinand zvao nadimkom.¹⁵ Naime, Ferdinand ili netko od njegovih pisara, napisao je bilješku da Salm za prijevod ima na raspolaganju *Nikolitscha* ili Weixelberga (drugoga kranjskog časnika).

Čini se kako je Jurišić ostao pod Salmovim zapovjedništvom iduće četiri godine,¹⁶ tijekom kojih su Osmanlije bile relativno mirne, ali je zato u Zapadnoj Europi bjesnio stalni sukob između Karla V. i francuskoga kralja Franje I. U Bitki kod Pavije 1525. godine francuski je kralj bio zarobljen, ali je tijekom zarobljeništva uspio odaslati pismo sultanu Sulejmanu, tražeći ga pomoć protiv Habsburgovaca. Sultanov odgovor nije trebalo dugo čekati – već iduće godine krenuo je na novi europski pohod. Kada je Ferdinand 26. ožujka 1526. godine¹⁷ čuo da su Osmanlije krenule prema Ugarskoj, poslao je pismo Ludoviku s prijedlogom da ujedine snage radi obrane Hrvatske, na što je ugarski kralj 15. travnja odgovorio potvrdno.¹⁸ Grof Salm, koji je odigrao jednu od vodećih uloga tijekom Bitke kod Pavije, 27. je ožujka zamolio Ferdinanda da ga oslobodi dužnosti na kranjskoj granici te predložio Jurišića za svojega nasljednika. Nadvojvoda je ubrzo prihvatio prijedlog te je Jurišić dobio svoju prvu važniju dužnost.¹⁹ Ne znamo zašto je Salm odlučio napustiti službu, no čini se razumnim pretpostaviti kako su njegove godine (u tom je trenutku imao 67 godina) bile ključan razlog.

Za to vrijeme Osmanlije su napredovale, što je stvaralo probleme hrvatskim vojnicima pod Jurišićevim zapovjedništvom. Naime, očekivalo se kako će Osmanlije napasti Ugarsku te se postavilo pitanje trebaju li Hrvati u Ferdinandovoj službi poći u pomoć Ludoviku i svojoj domovini. U cijeloj je priči problem bio i novac – Ferdinandovi vojnici dobivali su dvostruko veću plaću nego Ludovikovi. Nadvojvoda je zamolio Jurišića za savjet, a on mu je 16. srpnja²⁰ odgovorio kako bi hrvatski vojnici trebali poći pomoći svajemu

¹⁴ Ibid. 176.

¹⁵ Ibid. 177.

¹⁶ Godine 1522. Jurišić se spominje kao kapetan obrane Senja, Klisa, Knina, Skradina, Like i još nekih mjesta na području pod vrhovnim zapovjedništvom grofa Nikole Salma (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen Linien,“ 372; Lopašić, *Nikola Jurišić*, 7; op. prev).

¹⁷ Wilhelm Bauer, *Die Korrespondenz Ferdinands I*, sv. 1, *Familienkorrespondenz bis 1526* (Beč: Holzhausen, 1912), 375.

¹⁸ Emilije Laszowski, ur., *Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 1, *Od godine 1526. do godine 1530* (Zagreb: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1914), 1, 2.

¹⁹ Thallóczy, Hodinka, *Monumenta Hungariae*, sv. 31, 512.

²⁰ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, sv. 1, 4, 5.

kralju. Nadalje, smatrao je kako samo Hrvati koji imaju nužne razloge za ostanak trebaju primati istu plaću kao i ranije. Konačno, i sam je Jurišić ponudio da s 500 konjanika i 200 mornara pođe upomoć, što jasno pokazuje kako je bio spreman poslati što je više moguće vojnika s granice u pomoć Ludoviku i Hrvatima. U svojem odgovoru 4. kolovoza²¹ Ferdinand je pristao na Jurišićeve prijedloge, ali uz uvjet da Hrvati koji idu pomoći Ludoviku ne ratuju o njegovu trošku. Osmanlije su, napredujući zapadno od Beograda, 27. srpnja stigli do utvrde Petrovaradin, koju su uskoro i zauzeli. Potom su krenuli prema sjeveru uz rijeku Dunav prema Ugarskoj. Sve do toga trenutka bilo je neizvjesno hoće li osmanska vojska možda nastaviti prema zapadu, tj. prema Hrvatskoj. Osmanska i ugarska vojska susrele su se 29. kolovoza kod Mohača na Dunavu. Kralj Ludovik II. dočekaao je višestruko brojniju neprijateljsku vojsku s oko 20 000 vojnika. Ugarska vojska ubrzo je poražena, a sam kralj tijekom bijega upao je u potok i utopio se. Mnogo se raspravljalo o tome je li Ludovik napravio grešku što nije čekao vojsku erdeljskoga²² princa Ivana Zapolje prije nego što se upustio u bitku, no postoje i oni koji tvrde kako je Zapolja namjerno odugovlačio s dolaskom kako bi osigurao Ludovikov poraz.²³

Rasprava o tome je li Ferdinand mogao napraviti više pomažući kralju Ludoviku, tj. je li možda i napravio više nego što znamo, izlazi iz okvira našega rada. Ipak, tvrdnja kako Beč nije bio svjestan ozbiljnosti cijele situacije očito ne drži vodu. Naime, Jurišićevo pismo od 16. srpnja jasno govori kako je bio svjestan situacije u kojoj se ugarski kralj nalazi. Iako Ferdinand i Jurišić nisu sami pritekli u pomoć, učinili su sve što su mogli kako bi potaknuli hrvatske vojnike da krenu u pomoć Ludoviku. Odgovor na pitanje o tome koliko ih je doista otišlo zahtijevao bi zasebnu studiju.

Vijest o smrti kralja Ludovika došla je do Ferdinanda 7. rujna tijekom njegova putovanja u blizini Innsbrucka. Osmanski napredak nastavio se sjeverno prema Budimu, ugarskoj prijestolnici, prisiljavajući Ludovikovu udovicu – i Ferdinandovu sestru – kraljicu Mariju na bijeg u Požun (danas Bratislava), najzapadniji preostali ugarski grad, gdje je sve do 1530. godine ostala jednim od Ferdinandovih najvjernijih saveznika. Ipak, Osmanlije su odlučile ne zadržati se u Budimu te su se ubrzo povukle natrag u domovinu.

Dakako, Ferdinandu je bilo jasno da je sada temeljem pomno dogovorenih ugovora između Habsburgovaca i Jagelovića postao zakonitim nasljednikom Ugarske i Češke.²⁴ Iz današnje perspektive čini nam se kako je vrlo tromo

²¹ Ibid. 13, 14.

²² Današnja Transilvanija, u povijesti poznatija kao Erdelj (od mađ. *Erdély*) te rjeđe kao Sedmogradska (od njem. *Siebenbürgen*; op. prev).

²³ Osim Zapoljinih postrojbi Ludovik je odlučio ne čekati ni hrvatsko pojačanje (oko 5000 vojnika), koje je predvodio Krsto Frankopan (usp. Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 4, *Treće doba: Doba kralja Matijaša Korvina i Jagelovića (1458 – 1526)* (Zagreb: Matica hrvatska, 1988), 417–428; op. prev).

²⁴ Géza Pálffy ističe kako Ferdinand nije postao zakonitim nasljednikom Ugarske temeljem ugovora. Naime, ugovori su bili važno propagandno oruđe za njegov izbor, ali legalnost njegove krunidbe proizlazila je iz slobodnoga izbora ugarskih staleža te iz ispunjavanja triju ključnih elemenata: kralj je morao biti krunjen u Székesfehérváru (Stolnome Biogradu) Krunom sv. Stjepana i krunio ga je vodeći prelat Ugarske (Géza Pálffy, *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy*

zahtijevao svoja prava, dok je istovremeno Zapolja, za kojega se držalo da je nakon kralja najmoćniji pojedinac u državi, brzo uspio sazvati Ugarski sabor u Stolnome Biogradu (mađ. Székesfehérvár), tradicionalnome mjestu krunidbe ugarskih kraljeva, i osigurati si izbor i krunidbu za kralja 10. studenoga.²⁵ U tome trenutku Ugarska ne samo da je bila poražena već se našla i podijeljena između dvaju kandidata za prijestolje, od kojih su obojica inzistirali na tome da su zakoniti vladari. Ferdinand se pozivao na razne sporazume (uključujući i vjenčanje 1506. godine) te isticao kako je Zapolja prekršio ugarski ustav sazivajući sabor jer ga je prema pravnim propisima mogao sazvati samo ugarski palatin. U tome trenutku (1526. godine) palatin je bio grof Báthory, Ferdinandov saveznik. S druge strane, Zapolja je isticao zaključak Ugarskoga sabora, koji je 1505. godine donio odluku kako strani vladar ne može biti izabran za kralja. Iako je Ferdinand isprva značajno ignorirao činjenicu da Ugarska ima veoma razvijen pravi sustav, kako je vrijeme odmicalo počeo je shvaćati da neće moći doći do prijestolja isključivo pozivajući se na nasljedno pravo i ženidbene ugovore. Odlučio je pokrenuti pravni izbor za kralja pred Ugarskim saborom, koji se ubrzo sastao u Požunu te je 17. prosinca 1526. godine Ferdinand izabran za kralja. Ipak, trebat će proći gotovo godina građanskoga rata sa Zapoljom prije nego što Ferdinand 3. studenoga 1527. godine i službeno bude okrunjen u Stolnome Biogradu. Do toga trenutka Zapolja je već bio potisnut prema Erdelju, a kasnije i iz Ugarske, prema Poljskoj.

Za to vrijeme Jurišić je nastavio svoju zapovjednu dužnost na hrvatsko-osmanskoj granici, koja je tijekom burnih događaja u Ugarskoj ostala relativno mirna. Znamo da je u studenome 1526. godine, ubrzo nakon smrti grofa Salma,²⁶ Jurišić s Ivanom Katzianerom, kranjskim vojnikom koji će se uspeti do zapovjednika Ferdinandove vojske, provalio u osmansku Bosnu, za što su dobili Ferdinandove pohvale.²⁷ Kad razmatram Ferdinandov odnos s Katzianerom i Jurišićem, čini mi se kako je Ferdinand više vjerovao Jurišiću, usprkos tome što će sljedećih deset godina Katzianer držati važnije vojne položaje od njega, pa čak postati i vrhovnim zapovjednikom Ferdinandove vojske. Jurišić je u međuvremenu postao Ferdinandovim komornikom, a ubrzo i zapovjednikom njegove osobne

in the Sixteenth Century (Boulder, Colorado, New Jersey, New York: Social Science Monographs–Wayne, Center for Hungarian Studies and Publications, Columbia University Press, 2009), 38–40; ranije je na isto ukazao i Lujo Margetić – usp. Lujo Margetić, „Cetinski sabori u 1527;” *Senjski zbornik 17/1* (1990): 35–44).

Slična je situacija bila i s Ferdinandovim dolaskom na prijestolje u Češkoj, gdje su staleži odbili njegovo pozivanje na nasljedstvo temeljem braka s Anom Jagelović, ali su ga zatim svojom voljom izabrali za kralja (Pálffy, *The Kingdom of Hungary*, 39; op. prev).

²⁵ Zapolja je izabran 10. studenoga, no okrunjen je tek sutradan (Pálffy, *The Kingdom of Hungary*, 38; op. prev).

²⁶ Autor griješi, grof Salm preminuo je tek 1530. godine od posljedica rana zadobivenih tijekom opsade Beča 1529. godine. Konzultirao sam izvor u *Monumenta Hungariae* kako bih provjerio nije li možda riječ o krivome datumu (da je provala bila tijekom 1530. godine), no datum isprave jest 19. studenoga 1526. godine, tako da je riječ o autorovu previdu (op. prev).

²⁷ Thallóczy, Hodinka, *Monumenta Hungariae*, sv. 31, 581.

straže²⁸ te se čini kako je, iako je riječ tek o pretpostavci, Ferdinandova sestra Ana postala krsnom kumom Jurišićevoj kćeri. Ipak, svakako je moguće da je moj sud pod utjecajem nesretnoga kraja, koji je Katzianerova služba doživjela deset godina kasnije. Tada je, naime, pretrpio veliki poraz kod Osijeka te, što je još gore, tijekom bitke pobjegao i napustio svoje vojnike. Naknadno je uhvaćen i zatvoren u Beču, no ubrzo je pobjegao i skrivao se u rodnoj mu Kranjskoj sve dok ga poznati hrvatsko-ugarski junak grof Nikola IV. Zrinski nije dao ubiti, navodno nakon što mu je ponudio prelazak na stranu Osmanlija.

Već je spomenuto kako je Hrvatska, kao i Slavonija i Dalmacija, imala poluautonomni položaj unutar Ugarskoga Kraljevstva. Uvidjevši kako Zapolja ugrožava njegovo pravo na krunu, Ferdinand je odlučio osigurati potporu osvojenih ili pripojenih država, kako su ih nazivali Mađari. Zato je odaslao poslanstva u Slavoniju i Hrvatsku kako bi pridobio potporu ondašnjih staleža. Hrvatsko poslanstvo sastojalo se od Nikole Jurišića i Ivana Pichlera. Riječ je o Jurišićevoj prvoj diplomatskoj aktivnosti, koju je obavio na Ferdinandovo potpuno zadovoljstvo.²⁹ Naime, hrvatski staleži, imajući na umu pomoć koju je Ferdinand slao od 1521. godine te uvjereni u to kako će se pomoć nastaviti i dalje, izabrali su 1. siječnja 1527. godine Ferdinanda za kralja. Tako je on, ubrzo nakon što je bio izabran za kralja Ugarske, osigurao i potporu Hrvatskoga Kraljevstva.³⁰ Ipak, poslanstvo upućeno u Slavonsko Kraljevstvo nije bilo jednako uspješno te su ondašnji staleži u konačnici odlučili podržati Ivana Zapolju. Protuhabsburški raspoloženo plemstvo u Hrvatskoj i Slavoniji predvodio je grof Krsto Frankopan. Jurišić je, bijesan zbog onoga što je tumačio kao Frankopanovu nelojalnost, zamolio kralja Ferdinanda – koji je odsad nosio taj naslov – dopuštenje za napad na Frankopana zbog ometanja komunikacije s hrvatskim staležima,³¹ no čini se kako ništa nije poduzeto u vezi s tim pitanjem.

Krajem veljače Ferdinand je oputovao u Prag kako bi se okrunio za kralja Češke. Riječ je o naslovu koji je bio od iznimne važnosti za položaj Habsburgovaca unutar Svetoga Rimskog Carstva jer su vladari Češke bili jedni od originalnih carskih elektora. Držati to prijestolje značilo je osigurati jedan od sedam glasova tijekom izbora za cara.

Sljedeća vijest o Nikoli Jurišiću dolazi nam iz izvješća o zauzimanju Ripača i Bihaća na osmansko-hrvatskoj granici, upućenoga 24. srpnja 1527. godine.³² Jurišić piše: „Ja, Nikola Jurišić, vitez, zauzevši Bihać i Ripač konjanicima i arkebuzirima, platio sam svoje vojnike najbolje što sam mogao do odgovora Vašeg Kraljevskog Veličanstva. Trenutno su plaćeni do 17. kolovoza.“ Osim što

²⁸ Ibid. LVII.

²⁹ Poslanstvo je zapravo imalo četiri člana: Pavao Oberstein, Nikola Jurišić, Ivan Katzianer i Ivan Pichler. Hrvatski staleži iskazali su Jurišiću iznimno povjerenje i čast jer su zamolili novoizabranog kralja da Jurišić *provodi pravdu* u kraljevstvu, tj. da bude imenovan vrhovnim sucem Hrvatskoga Kraljevstva (Ferdo Šišić, ur., *Acta comitialia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Hrvatski saborski spisi*, sv. 1. *Od godine 1526. do godine 1536.* (Zagrebiae: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1912), 57–64; op. prev).

³⁰ Ferdo Šišić, *Die Wahl Ferdinands I. von Oesterreich zum Koenig von Kroatien* (Zagreb: Verlag der Kgl. Akad. Universitaetsbuchhandlung Fr. Suppan, 1917).

³¹ Thallóczy, Hodinka, *Monumenta Hungariae*, sv. 31, 596.

³² Ibid. 692.

u ovome izvješću zamjećujemo određeno (opravdano) hvalisanje, evidentno je kako je novac igrao važnu ulogu u vojnim pohodima onoga vremena.³³ Jurišić je ovom prilikom, ali i u mnogim drugima, tražio novac od svojega vladara, kojemu je samome stalno nedostajalo istoga. Nadalje, u istome pismu piše kako je ubrzo po zauzimanju zatražio od ljudi zakletvu vjernosti kralju Ferdinandu, a zauzvrat im je morao potvrditi njihova prava, za što traži Ferdinandovo odobrenje.

Tijekom 1527. godine Ferdinand je uspio natjerati Zapolju na povlačenje u Erdelj te u konačnici na bijeg u Poljsku. Tijekom boravka u Poljskoj prišao mu je francuski veleposlanik s prijedlogom da zatraži pomoć Osmanlija u borbi za ugarsko prijestolje. U međuvremenu se Ferdinand 3. studenoga u Stolnome Biogradu okrunio za ugarskog kralja. Zapolja je ubrzo osigurao savez s Osmanskim Carstvom. Ferdinand je, saznavši za njihov dogovor, u svibnju 1528. godine u Konstantinopol poslao dva poslanika kako bi odgovorili sultana od toga saveza. Odlučio je da to budu ugarski plemić Habordanecz i već ranije spomenuti Weixelberg,³⁴ podrijetlom iz Kranjske, koji je zajedno s Jurišićem godinama ranije došao u štab grofa Salma. Sudeći prema izvorima, njegov izbor Habordanecza nije mogao biti gori. Naime, dotični je bio impulzivan i veoma naređivačkoga tona, a te dvije vrline rezultirale su višestrukim nesmotrenim potezima na sultanovu dvoru. Jedan od njih bila je njegova izjava upućena velikome veziru Ibrahimu, koji je vršio sve pregovore u sultanovo ime, u kojoj spominje kako je Sulejman iznimno sretan što ima tako snažnoga vladara Ugarske kao što je kralj Ferdinand.³⁵ Iako je takvom izjavom vjerojatno mislio reći kako snažan vladar garantira stabilnost, za razliku od nekoga nevažnog (poput Zapolje), koga se lagano nagovori na promjenu mišljenja, njegove riječi protumačene su kao hvalisanje i izazvale su reakciju Osmanlija. Bilo je još nekoliko indikacija njegove nedoraslosti zadatku – jednom zgodom dao je Ibrahimu popis ugarskih utvrda koje Ferdinand smatra svojim. Veliki vezir je, isprovociran popisom, ali još uvijek u šaljivu tonu, upitao zašto na popis ne doda i Konstantinopol. Habordanecz je, ne pokazujući nikakve emocije, odgovorio da, koliko on zna, taj grad nije na popisu. U konačnici dva poslanika koja je Ferdinand poslao kako

³³ Autor griješi kada govori da se u pismu vidi *određeno (opravdano) hvalisanje*. Naime, autor je, neupoznat sa širim kontekstom zbivanja, zaključio da je Jurišić grad preuzeo od Osmanlija. Riječ je zapravo o preuzimanju Bihaća u kraljevske ruke jer se prije toga grad nalazio u rukama hrvatskih staleža. Kralj Ferdinand nekoliko je puta tražio da mu se grad preda kako bi osigurao da ne padne u ruke Ivana Zapolje i njegovih saveznika. Izvještaj Nikole Jurišića od 24. srpnja 1527. godine stoga svjedoči o kraljevu preuzimanju grada i smještanju vojne posade u utvrdi (spomenuti konjanici i arkebuziri), a ne o preuzimanju osmanskoga uporišta (usp. Damir Stanić, „Bihać kao središte Bihačke kapetanije i slobodni kraljevski grad“ (Ph.D.diss., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020), 52–54; vidi također i: Milan Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća* (Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995), 82–84; op. prev).

³⁴ Johannes Habordanecz i Sigmund Weixelberg; Poslanstvo je došlo u Konstantinopol 29. svibnja (Colin Imber, „After Mohács: How news from Hungary reached Venice,“ u *Šerefe: Studies in honour of prof. Géza Dávid on his seventieth birthday*, ur. Pál Fodor, Nándor E. Kovács, Benedek Péri (Budimpešta: Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, 2019), 123 (op. prev).

³⁵ Christine Turetschek, *Die Tuerkenpolitik Ferdinands I. van 1529-1532* (Beč: No-tring, 1968), 8.

bi odgovorili sultana od saveza sa Zapoljom nisu postigla ništa – djelomično, bez sumnje, upravo zbog svoje nesposobnosti. U cijelu priču umiješali su se i Francuzi, tvrdeći da su poslanici zapravo špijuni, zbog čega ih je sultan odlučio zadržati u gradu sve do veljače 1529. godine. Ipak, sultan je u studenome 1528. godine kralju Ferdinandu poslao pismo, zanimljivo, na španjolskome jeziku.³⁶ Kada su se poslanici u veljači 1529. godine napokon vratili, sa sobom su donijeli još jedno sultanovo pismo, ovoga puta na turskome, koje je – gotovo nevjerojatno – bilo pročitano tek u srpnju jer kralj nije mogao pronaći nekoga tko će ga prevesti (u konačnici je pronađen jedan osmanski zarobljenik). No, već u svibnju sultan je sa svojom vojskom krenuo iz Konstantinopola prema sjeveru. Ferdinand je, ubrzo nakon što je dobio vijesti o kretanju osmanske vojske, sastavio dva pisma i poslao ih sultanu 15. i 21. srpnja (međutim, bez odgovora). Nakon toga kralj se okrenuo Jurišiću te ga osobno poslao ususret sultanu. U Kamengradu (u blizini nedavno osvojenoga Bihaća) čuo je kako se sultanova vojska približava te je predao pismo lokalnomu paši da ga prenese sultanu. Došavši 27. kolovoza u kranjski grad Metliku (njem. Möttling), poslao je pismo Ferdinandovu kancelaru.³⁷ U njemu govori o osmanlijskome pohodu na Beč te kako da se grad pripremi za obranu. Posebno je istaknuo želju da ljudi iz okolice gradova koji će tražiti zaklon unutar zidina sa sobom ponesu hranu i potrepštine kako ne bi ometali obrambene pripreme. Također, upozorio je na to da osmanske izvidnice od 50-60 vojnika svakodnevno prolaze kroz Hrvatsku i uz granicu Kranjske.

Osmanlije su krenule sjeverno uz rijeku Dunav te došle do Budima rano u rujnu. Ondje je sultan potvrdio Zapolju za ugarskoga kralja. Nakon Budima vojska je krenula izravno prema Beču, koji je započela opsjedati 24. rujna. Na samome početku opsade sultan je caru Karlu V. poslao pismo u kojemu ga izaziva na izlazak na otvoreno polje pred njegovu vojsku. Istovremeno su Karlo i Ferdinand, koji se tada nalazio u Pragu, ulagali velike napore da sastave vojsku koja će priteći u pomoć okupiranome Beču. U konačnici su skupili vojsku i 20. listopada došli pod zidine Beča. No, dotad je već grad spasila sreća u vidu uranjene zime, koja je sa sobom donijela snijeg. Osmanska vojska, neadekvatno pripremljena i nenavikla na takve vremenske uvjete, 14. je listopada odustala od opsade i uputila se natrag u Carstvo.

Sultan, nimalo sklon priznavanju poraza ili povlačenja, dao je do znanja kako je došao pred Beč u potrazi za španjolskim kraljem (pritom namjerno izbjegavajući nazvati Karla carem jer je isključivo sebe smatrao jedinim pravim nasljednikom te titule, koju je sultan, prema osmanskome tumačenju, naslijedio od poraženoga Bizantskog Carstva), a kada on nije izišao pred njega na bojno polje, odlučio je vratiti se kući.³⁸

³⁶ Anton von Gevay, *Urkunden und Actenstuecke zur Geschichte des Verhaeltnisse-szwischen Oesterreich, Ungern und der Pforte im 16. und 17. Jahrhundert*, sv. 1, dio 2 (Beč: Schaumburg, 1841), 51.

³⁷ Ibid. sv. 1, dio 2, 39.

³⁸ Više o načinu na koji je sultan Sulejman oslovljavao Habsburgovce vidi u: Arno Strohmeier, „Clash” or “Go-between”? Habsburg–Ottoman Relations in the Age of Süleyman (1520–1566),“ u *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrinyi (1566)*, ur. Pál Fodor

Opsada je imala važnu ulogu u nastavku Jurišičeve karijere. Naime, tijekom zadnjega dana opsade ranjen je grof Salm, koji se zbog posljedica ranjavanja ubrzo umirovio na svojem posjedu, a već je iduće godine preminuo. S njegovim odlaskom Ivan Katzianer preuzeo je vrhovno zapovjedništvo nad Ferdinandovom vojskom te je imenovan upraviteljem Kranjske.

U međuvremenu je Jurišić nakon svoje kratke misije stigao na austrijsko tlo, svega nekoliko dana prije osmanske vojske. Kralj Ferdinand odužio mu se za njegovu vjernu službu 9. studenoga, davši mu prava na prihode grada Kisega,³⁹ tada smještenoga u Donjoj Austriji, tik uz granicu s Ugarskom (grad je postao dijelom Ugarske stoljećima kasnije, a danas se nalazi u Mađarskoj). Ovakva vrsta plaćanja čini se neobičnom te jasno govori o financijskim problemima Habsburgovaca. Prema ovoj odredbi Jurišić je sada imao pravo na sav prihod grada Kisega, koji bi inače ostvarivao kralj.⁴⁰ Osim toga postao je zakonskim korisnikom utvrde i svih ostalih kraljevskih posjeda u gradu. Ubrzo nakon dobivanja novih prava Jurišić je 30. studenoga sa svojih 300 vojnika opljačkao Sambotel (mađ. Szombathely, njem. Steinamanger).⁴¹ Za taj potez dobio je Ferdinandove pohvale, koji je sigurno i sam bio svjestan potrebe podizanja morala vojske i stanovništva takvim uspješnim upadima nakon što je osvajanje Beča jedva izbjegnuto. Pri povratku iz pohoda Jurišić je kralju poslao jedno od svojih tipičnih pisama u kojemu ga moli da mu stavi na raspolaganje 1000 vojnika kako bi konačno mogao zauzeti Sambotel. Smatrao je kako bi odgađanje napada do toplijih ljetnih mjeseci zahtijevalo trostruko veću vojsku. Međutim, kao što se nerijetko događalo, Ferdinand je odlučio ne pomoći Jurišiću u njegovu naumu (ili možda čak nije ni imao sredstava za pomoć).

Sljedeća vijest o Jurišiću dolazi nam tek u ljeto 1530. godine,⁴² kada je

(Leiden: Brill, 2019), 227–231 (op. prev).

³⁹ Géza von Csergheó, „Die erloschenen freiherrlichen Linien des Hauses Jurisic,“ u *Ungarische Revue*, sv. 4-5, ur. Paul Hunfalvy, Gustav Heinrich (Budimpešta: Friedrich Kilian, K. ung. universitäts-buchhandlung, 1887), 373. Autor je vjerojatno pogriješio pri navođenju fusnote jer se na spomenutoj stranici navodi samo da je **1528. godine** Nikola Jurišić **preuzeo obranu Kisega**. No, s obzirom na to da autor navodi i točan datum isprave koju citira (9. studenoga 1529. godine), vjerojatno je riječ o provjerenome podatku te o zabuni pri naknadnome referenciranju članka (op. prev).

⁴⁰ Sačuvan nam je zanimljiv dokument iz 1533. godine, nakon opsade Kisega, u kojemu se Jurišiću popisuju sva kraljeva dugovanja za grad. Ukupan dug iznosio je gotovo 13 000 guldena (5348 guldena staroga duga, 1000 guldena za građevine u utvrđi Kiseg, 2000 guldena za popravak štete nakon opsade, 406 dukata (*Dukaten*) troškova za Jurišičevo poslanstvo u Konstantinopol te još razni drugi troškovi; Mitis, „Zur Biographie,“ 142). Kao kompenzaciju za ta dugovanja Jurišić je dobio pravo na ubiranje prihoda s posjeda Mistelbach u Donjoj Austriji (op. prev).

⁴¹ Joseph von Hormayr, *Taschenbuch fuer die vaterlaendische Geschichte*, sv. 8 (Beč: Franz Ludwig, 1827), 227 – 230.

⁴² Autor je propustio spomenuti da je kralj Ferdinand Jurišića 1528. godine imenovao kapetanom Rijeke, a na uživanje je dobio i posjede Postojnu u Kranjskoj i Novigrad u Istri (no, dva potonja posjeda ubrzo je prepustio Bernardinu de Menešisu; usp. Mitis, „Zur Biographie,“ 141; Lopašić, *Nikola Jurišić*, 8). Jedna od isprava iz 1530. godine (prije polaska u Konstantinopol) bilježi da je u tome trenutku Jurišić bio *vitez, kraljevski savjetnik, nasljedni komornik u Hrvatskoj, kapetan Rijeke i Kisega* (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 8). Čini se kako je Jurišić dužnost riječkoga kapetana obnašao

zajedno s Josefom von Lambergom, kranjskim plemićem, poslan na diplomatsku misiju u Konstantinopol.⁴³ U misiji su sudjelovala 24 člana, a krenula je iz Austrije u kolovozu te stigla u Konstantinopol 17. listopada. Zahvaljujući kranjskome redovniku Kuripešiću, koji je bio dio poslanstva, sačuvan je itinerar putovanja.⁴⁴ Najvažniji cilj poslanstva bio je obavijestiti sultana o tome kako je njegova poruka, koju je Habordanecz dostavio godinu dana ranije, krivo interpretirana te da njezin miroljubivi sadržaj nije ispravno shvaćen (riječ je o onome pismu koje nije moglo biti prevedeno čak pet mjeseci). Ferdinand je od poslanika tražio da uvjere sultana u to da on želi mir, no istovremeno da daju do znanja kako u slučaju rata nije bez moćnih saveznika – prije svega brata, cara Karla, zatim drugih kršćanskih naroda, ali i onih nekršćanskih (pritom misli na Perziju). Ferdinand je ponajviše htio saznati je li sultan spreman na mir ili namjerava nastaviti podržavati Ivana Zapolju. Poslanici su morali naglasiti kako je Ferdinand jedini zakonski vladar Ugarskoga Kraljevstva, no istovremeno dati do znanja kako je spreman na određene ustupke radi očuvanja mira. Kako bi uvjerali sultana, dobili su naputak objasniti legitimnost habsburškoga prava na krunu, koje proizlazi još od Ferdinandova pradjeda Fridrika III. i djeda Maksimilijana I., te uvjeriti sultana u shvaćanje Ferdinandova položaja kao položaja čovjeka koji ima osjećaj dužnosti i časti braniti svoje (kao što to ima i sam sultan). Uz pitanje legitimacije osmanska ekspanzija prema Ugarskoj viđena je i kao prijetnja za sve kršćanske narode te bi daljnje napredovanje potaknulo europske države, a posebice Nijemce, na to da zajedničkim snagama oslobode Ugarsku i druge kršćanske zemlje koje su Osmanlije okupirali. Nadalje, poslanici su trebali prosuditi je li sultan doista spreman na mir te, ako jest, ponuditi mu Ferdinandovo prijateljstvo. Trebali su izbjegavati razgovore o novcu, no ipak je bilo potrebno saznati koliko novca sultan traži za mir (rečeno im je da mogu ponuditi između 20 i 100 tisuća guldena, no ni novčića više). U slučaju da se iznos dogovori, dobili su naputak da plaćanje rastegnu na što je moguće više rata te da odgode prvi dio otplate na barem četiri mjeseca od trenutka potpisivanja sporazuma, koji su mogli potpisati na deset godina kako bi pokazali Ferdinandovu dobru volju. Kako bi lakše došli do sporazuma, velikomu veziru Ibrahimu mogli su ponuditi između šest i deset tisuća guldena, a svim drugim pašama koji bi odlučili pomoći između tisuću i dvije tisuće.⁴⁵

do 1531. godine. Sačuvana nam je isprava od 10. listopada 1531. godine u kojoj se traži da Jurišić preda upravu nad Rijekom (njem. *Sankt Veit am Pflaum*) Jeronimu (*Hieronimus de Sara*; Mitis, „Zur Biographie,“ 142, 3, fusnota 10), tj. Jeronimu od Zadra, ranije spomenutomu pretpostavljenom daljnjem rođaku Jurišića.

Ipak, postoje i neke indikacije da je Jurišić dužnost držao i 1532. godine. Tako ga Schwankler Pongráč (Swankler Pangratz), svjedok bitke kod Kisega, naziva *vitezom, savjetnikom Njegova Veličanstva, kapetanom Kisega i Rijeke* (István Bariska, ur., *Köszeg ostromának emlékezete* (Budimpešta: Európa Könyvkiadó, Helikon Kiadó, 1982), 43), no moguće je kako jednostavno navodi dužnost koju je donedavno obnašao (op. prev).

⁴³ Puni izvještaj vidi u: Gevay, *Urkunden und Actenstuecke*, sv. 1, dio 4.

⁴⁴ Za hrvatski prijevod putopisa vidi: Benedikt Kuripešić, *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530*, prev. Đorđe Pejanović (Sarajevo: Svjetlost, 1950); (op. prev).

⁴⁵ Generalnu sliku o količini i strukturi troškova jednoga habsburškog poslanstva u

O samome tijeku pregovora, koji su započeli 25. listopada 1530. godine, saznajemo iz izvješća koje su poslanici sastavili za Ferdinanda dijelom još za boravka u Konstantinopolu, a dijelom po povratku u Austriju.

Ferdinand je poslanicima dao naputak da pričaju na njemačkome jeziku. Lemberg se naputka držao te je Kuripešić njegove riječi prevodio na latinski, a zatim je vjerojatno osmanski prevoditelj latinski prevodio na turski. O ovome naputku dosta su pisali nacionalistički nastrojani povjesničari 19. stoljeća, tvrdeći da je Ferdinand bio njemački nacionalist, što je, dakako, kriva interpretacija. Ferdinand je vjerojatno htio istaknuti to da poslanstvo ne govori samo u ime austrijskih posjeda već cjelokupnoga Carstva, bio je svjestan da moć Svetoga Rimskog Carstva, posebice ako se tome pridodaju i španjolski posjedi cara Karla, daleko nadmašuje moć njegovih Austrijskih Nasljednih Zemalja. Ipak, dvostruki prijevod (s njemačkoga na latinski te s latinskoga u turski) pokazao se nezgrapnim te, što je još gore, problematičnim zbog mnogih pogrešaka. Zbog toga je Jurišić u nekoliko navrata odlučio govoriti na hrvatskome jeziku, koji je bio daleko poznatiji na osmanskome dvoru zahvaljujući stotinama tisuća osmanskih slavenskih podanika. Veliki vezir Ibrahim, čija je lukavost bila razvidna, vodio je pregovore u sultanovo ime te ih je započeo pitanjem gdje se Karlo i Ferdinand trenutno nalaze i kada su poslanici otišli od njih. Nadalje, htio je znati je li car sklopio mir s Francuzima, Venecijom i papom. Nakon što je dobio potvrđan odgovor, dodao je da ga je ionako već znao. Ibrahim je zatim sa smiješkom na licu upitao poslanike vjeruju li da će mir potrajati. Poslanici su odgovorili da hoće, na što je veliki vezir odgovorio da sumnja u to, s obzirom na to kako Karlo tretira francuskoga kralja Franju i papu,⁴⁶ kojega je nazvao velikim svećenikom. Nakon što je rekao kako sve ovo već zna zbog komunikacije s francuskim kraljem, Karlov tretman drugih vladara suprotstavio je plemenitosti sultana koji je, došavši do Budima nakon bitke na Mohačkome polju, odlučio ne zauzeti grad jer se u njemu nalazila Ludovikova udovica Marija. Zatim je optužio Ferdinanda da je preko Habordanecza pokušao ubiti Ivana Zapolju.⁴⁷ U tome trenutku Jurišić je prekinuo raspravu, započevši govoriti na hrvatskome jeziku. Smatrao je kako Ibrahim ne smije tako govoriti o njegovu kralju te da neprijatelji, misleći pritom na Zapolju i Ferdinanda, nikada nemaju ničega lijepoga reći jedan o drugome. Prema njegovu navodu, Zapolja je proširio mnoštvo lažnih informacija o Ferdinandu, među kojima je bila i tvrdnja da je Ferdinand ponudio plaćati vazalni danak Osmanskome Carstvu. Jurišićeva intervencija bila je veoma spretna – braneći kralja pokazao

Konstantinopol pruža nam sačuvani obračun izdataka drugoga poslanstva Antuna Vrančića iz 1567. godine, koji je nedavno preveden na hrvatski i engleski jezik (Zrinka Blažević, Anđelko Vlašić, ur. i prev., *Carigradska pisma Antuna Vrančića* (Istanbul: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2018), 154–158 (op. prev).

⁴⁶ Veliki vezir mislio je na poznatu pljačku Rima iz 1527. godine (*Sacco di Roma*), kada su habsburške postrojbe zauzele grad, temeljito ga pljačkale više tjedana, a papu Klementa VII. natjerale da se zatvori u utvrdu Sant' Angelo u strahu za vlastiti život (op. prev).

⁴⁷ Čini se kako je ova optužba bila opravdana, osim što Habordanecz nije djelovao po naputku kralja, već je samoinicijativno pokušao ubiti Zapolju. Za svoj pokušaj bio je žestoko kažnjen – bačen je u Dunav zavezan u vreću.

je lojalnost svojemu vladaru, vrlinu koju su Osmanlije iznimno cijenile, te je ukazao na to da se Zapolja ne libi koristiti protuosmanskom propagandom kako bi zadobio potporu u Ugarskoj. Takvim pristupom jasno je dao do znanja da između Ferdinanda i sultana ne postoje takvi antagonizmi. Jurišić nije odgovorio na optužbe o Habordaneczu (odlučio je ne odgovoriti jer ili nije znao je li istina ili upravo zato što je znao da je istina).

U vezi s Karlovim napadom na papu poslanici su rekli da je car bio prisiljen djelovati jer je papa sklopio savez s Francuskom te da je car obećao trostruko platiti papi štetu nastalu tijekom pljačke. Nadalje, dodali su kako je Karlova opsada Pavije bila neizbježna te da je car francuske prinčeve uzeo za taoce isključivo zato što je kralj Franjo prekršio riječ. Na sve to Ibrahim se samo nasmijao, dodavši da je sve to već znao, te zamolio poslanike da mu, zanemarujući talijanske⁴⁸ i hrvatske prevoditelje oko sebe, iznesu svoju zadaću s kojom su došli sultanu. Iako je poruka bila namijenjena samo sultanu, poslanici su rekli da će mu sve ispričati, a zatim mu predali pismo s oznakom „A“. On je odgovorio da će im se javiti kada ga prouči. Šest dana kasnije, 31. listopada, javio je poslanicima kako njihova poruka ne sadrži nikakve nove informacije te da mu kažu zašto su doista došli sultanu. Poslanici su odgovorili da žele razgovarati sa sultanom osobno te da se smatraju uvrijeđenima što nisu odmah primljeni kao ostali poslanici. Nakon što je Ibrahim nastavio inzistirati na tome da progovore, rekli su mu o pogreški pri interpretaciji sultanova prošlogodišnjeg pisma te objasnili zašto je Ferdinand zakonski vladar Ugarske, a Zapolja nije. Zatražili su da se Osmanlije povuku iz Ugarske i omoguće Ferdinandu da vlada cijelim teritorijem Ugarskoga Kraljevstva, i to u granicama iz vremena Vladislava Jagelovića (Ludovikova oca). Tek je onda, zaključili su, moguće ostvariti mir. Ibrahim je zatim skrenuo razgovor na temu prošlogodišnjega osmanskog prodora u Ugarsku. Prema njegovim riječima sultan je želio izazvati cara na otvorenome polju te nije imao namjeru opsjedati gradove i utvrde (zbog čega i nije ponio tešku artiljeriju). Budući da Karlo nije došao, sultan je zbog hladnoće odustao od opsade te se uputio u Budim okruniti Zapolju za kralja. Veliki vezir upitao je kako Ferdinand može biti kralj Ugarske kad ju je sultan osvojio, ili možda, dodajući šaljivo i zlonamjerno, postoje dvije države imena Ugarska? Nadalje, preispitivao je Ferdinandovu legitimnost da pregovara o miru sa sultanom jer je bio tek carev zamjenik te upitao u čije ime Ferdinand namjerava sklopiti mir. Poslanici su odgovorili kako je Ferdinand došao pod Beč s vojskom, ali se dotad sultan već povukao, no Ibrahim je ismijao tu tvrdnju. Nadalje, strpljivo su objasnili kako Ferdinand nije samo zakonski vladar Ugarske već da u svojim rukama i dalje drži veći dio kraljevstva. Osim toga vladar je Češke, a njegovi posjedi deset su puta veći nego teritorij koji su Osmanlije prošli na putu do Beča. Objasnili su kako je Ferdinand zamjenik samo unutar granica Svetoga Rimskog Carstva, ali da je zakonski vladar habsburških Austrijskih Nasljednih Zemalja, koje će u njegovu vlasništvu ostati i nakon Karlove smrti. Osim toga oba brata nose iste naslove jer u slučaju smrti jednoga drugi nasljeđuje njegove posjede (uz iznimku Ferdinandovih nasljednih provincija). Nakon što je kratko u tišini slušao ovo izlaganje, Ibrahim je ismijao Karlovu talijansku kampanju

48

Autor vjerojatno misli na latinske prevoditelje (op. prev).

rekavši da mu je poslužila samo za punjenje džepova te da će uskoro, kada opet ostane bez novca, morati krenuti u novi pohod. Zatim je načeo temu koja je s pravom brinula njega i sultana – što će se dogoditi ako Osmanlije sklope mir s Ferdinandom, a njegov brat Karlo nastavi ratovati protiv njih na Sredozemlju i drugim posjedima? Poslanici su nastojali uvjeriti Ibrahima kako će u slučaju mira Ferdinand iskoristiti svoj utjecaj kako bi dogovorio i mir između Karla i sultana. Tijekom cijele ove rasprave veliki vezir nazivao je Ferdinanda isključivo njegovim imenom, bez ikakvih titula, što ne čudi s obzirom na to da je ubrzo iznio zahtjev pod kojim je mir moguć – Ferdinand je morao u potpunosti napustiti Ugarsku i odustati od svojih potraživanja na krunu. Poslanici su odgovorili kako nije u njihovoj nadležnosti odgovoriti na taj zahtjev, ali da Ferdinand kao kršćanski vladar nije spreman odustati od svojih prava na krunu. Zatim su ponudili novac kako bi se zadržao *status quo*, prema kojemu Ferdinand zadržava sve posjede u Ugarskoj koje trenutno drži. Ibrahim je odgovorio kako sultanu ne treba novac, da on ne kupuje ni ne prodaje države te da bi on, kao veliki vezir, bio zadnja osoba koja bi savjetovala sultanu nešto suprotno interesima države zbog određene svote novca.

Budući da su obje strane iznijele svoje stavove bez postizanja ikakva napretka prema dogovoru, Ibrahim je obećao odvesti poslanike pred sultana te ih je poslao natrag u njihove odaje. Ubrzo su, 7. studenoga, pozvani pred sultana, kao što im je i bilo obećano. Tijekom jednosatnoga čekanja sastanka morali su odgovoriti na više pitanja koja im je Ibrahim postavljao – jesu li Ferdinand i car trenutno zajedno, jesu li poslanici vidjeli cara, je li istina da će Karlo dati ruku svoje kćeri francuskomu kralju itd. Jurišić je odgovorio potvrdno na pitanje o vjenčanju, dodajući kako njegov gospodar na taj način želi osigurati mir.⁴⁹ Ibrahim je nastavio ispitivanje pitanjem koliko utvrda Ferdinand drži u Erdelju, no poslanici su mudro odgovorili da, koliko je njima poznato, kralj drži cijeli Erdelj. Veliki vezir nije im ostao dužan te je u odgovoru predočio popis svih erdeljskih utvrda koje su Osmanlije ili Ivan Zapolja zauzeli. Nadalje, zanimalo ga je ima li Ferdinand postrojbe u Beču, na što je dobio niječni odgovor, ali ima oko 8000 vojnika u Ugarskoj. Ibrahima je zanimalo zašto Nijemci nemaju postrojbe u Beču s obzirom na to da je riječ o njemačkome tlu, na što je dobio odgovor kako one nisu potrebne jer je kralj trenutno u miru (Ibrahim se zapitao znači li to da Ferdinanda nije strah Osmanlija). Napokon, nakon ove rasprave, poslanici su odvedeni pred sultana, kojemu su u znak poštovanja poljubili ruku. Najprije je Lamberg, govoreći na njemačkome jeziku, koji je zatim loše preveden na latinski, ponovio poruku s kojom su poslanici došli te sultanu predao vjerodajnicu koju je sultan, krivo misleći da je riječ o pismu, obećao pročitati. Jurišić je, uočivši sultanovu pogrešku, progovorio na hrvatskome te upozorio sultana na pogrešku u razumijevanju, dodavši kako bi volio iznijeti poruku usmeno. Najprije je, nastavljajući na hrvatskome, ponovio Lambergove riječi te dodao da, iako su većinu informacija već rekli Ibrahimu, žele sve rečeno predati i u pisanome obliku, nakon čega je sultanu pružio poruku s oznakom „B“. Sultan je kimnuo glavom i nakratko porazgovarao s Ibrahimom na turskome, nakon čega je veliki vezir poslanike pozvao u svoju kuću. Nakon toga vratili

⁴⁹ Karlova i Ferdinandova sestra Elenora udala se za Franju iste godine, tj. 1530.

su se u svoje odaje. Dva dana kasnije, 9. studenoga, Ibrahim ih je pozvao na razgovor. Međutim, ovoga puta u njegovoj pratnji bio je samo prevoditelj za hrvatski jezik. Upitao je poslanike žele li možda poći s njim na jahanje, plovidbu Bosporom ili pak razgledati grad. Potom se okrenuo političkim pitanjima najprije rekavši da je u stalnoj korespondenciji s mnogim kršćanskim vladarima. Prema njegovim riječima sultan je, ne odbacujući Ferdinandovu ponudu prijateljstva, prijatnju o potencijalnome otporu kršćanskih vladara Osmanskome Carstvu te Ferdinandovo potraživanje tek osvojene Ugarske vidio kao znak nespremnosti na prijateljstvo. Naime, sultan je odbio ideju prepuštanja Ugarske, što je Ibrahim poistovjetio sa seljakom koji neće olako prepustiti svoju zemlju – sultan nevoljko ide u rat, no, ako bude napadnut, morat će se braniti. Osvrnuvši se na nedavne događaje, nastavio je priču, dodavši kako je francuski kralj u pismu koje je odaslao iz zarobljeništva pozvao sultana na savez te da je Sulejman na njega pristao, obećavši Francuskoj i Veneciji da će napasti Španjolsku, Milano i Furlaniju (današnja sjeveroistočna Italija). Sultan je mir ponudio čak i ugarskome vladaru Lukoviku, ali od njega nije dobio nikakav odgovor. Kada su Ludovika podsjetili da mora odgovoriti sultanu, on je rekao kako je i sultan u prošlosti odugovlačio s odgovorima njegovu ocu, što je Sulejman protumačio kao znak neprijateljstva. Tek nakon toga događaja sultan je pokrenuo vojsku prema Ugarskoj, iako mu je prvotni cilj bila Italija. Poslanici su tek kratko odgovorili kako predaja Ugarske nije u njihovoj nadležnosti te da im je žao što ne mogu dogovoriti dugoročni mir između kralja i sultana.

Strah ih je, nastavili su, što je Bog očito odlučio pretvoriti Ugarsku u bojno polje između kršćana i Osmanlija. Ponovili su svoju ponudu novčanoga danka, no Ibrahim je odgovorio kako su svi pokušaji uzaludni i da sultan neće napustiti Ugarsku. Upitao je poslanike smatraju li oni, iznoseći svoje stavove, a ne naputke vladara, da sultan treba predati Ugarsku, na što su mu odgovorili da je zauzimanje kraljevstva bilo protuzakonito. Ibrahim je zatim usporedio sultanovu stajaću vojsku s Ferdinandovom vojskom, koju je on za svaki pohod ili prijatnju nanovo morao podizati. Sultan je, prema njegovim riječima, samo trebao dati znak i njegova vojska bila je spremna za pohod, zatim još jedan znak da naoštire svoje sablje, dok su na treći znak svi bili spremni osedlati konje i krenuti u borbu u bilo koji kutak Carstva.⁵⁰ Nahvalivši vojsku, nije propustio

⁵⁰ Iako novija istraživanja pokazuju da sultan u usporedbi s drugim europskim vladarima, pa tako i Habsburgovcima, ipak nije imao toliko apsolutnu vlast kao što se ranije mislilo, doista se vidi snažniji trend centralizacije i organizacije vojske u Osmanskome Carstvu negoli u Europi (usp. Gábor Ágoston, „Empires and Warfare in East-Central Europe, 1550–1750: the Ottoman–Habsburg Rivalry and Military Transformation,” u *European Warfare, 1350–1750*, ur. Frank Tallet, D. J. B. Trim (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 110–135). Ipak, izgleda da je osmansko propagiranje i prezentiranje takve slike carstva bilo uspješno. Tako, primjerice, Machiavelli u *Vladaru* navodi Osmansko Carstvo kao primjer države u kojoj pojedinac (sultan) drži apsolutnu moć: *Cijelom osmanskome monarhijom vlada jedan gospodar; ostali su njegove sluge. On dijeli svoju državu u sandžake i šalje u njih upravitelje, koje skida i premješta kako mu se sviđi. Francuski kralj pak (ili ugarski, op. a.) okružen je drevnom i mnogobrojnom vlastelom, koju njeni podanici slušaju i ljube; vlastela ima nasljedna prava, koja joj kralj ne može oduzeti, a da se ne izvrgne opasnosti* (Niccolo Machiavelli, *Vladar*, prev. Ivo Frangeš (Zagreb: Zora,

prilikom pohvaliti i sultanovo bogatstvo, dodajući kako Ferdinandove novčane ponude njegovu vladaru ne znače ništa. Habordanecz je već ranije ponudio sultanu godišnji danak, no uz uvjet da on ostane tajna jer je Ferdinand obećao ugarskome plemstvu kako neće sklapati mir s Osmanlijama. Sultan je tada mudro odbio takav dogovor uz komentar da nijedan mir zasnovan na laži ne može biti dugotrajan. Ibrahim je zatim zašao u malu digresiju o Habordaneczovoj iskrenosti te rekao kako je u jednome trenutku tijekom boravka prethodnoga poslanstva Weixelberg optužio Habordanecza za izlazak iz okvira njihova napatka. Poslanici su zatim nanovo upozorili Ibrahima da Zapolja nije dobar saveznik za sultana, na što je Ibrahim odgovorio da Zapolja ni nije sultanov saveznik, već samo njegov obični sluga. Nakon ove rasprave poslanici su se vratili u svoje odaje. Nekoliko dana kasnije, 13. studenoga, dobili su poziv da ponovno dođu pred sultana, no bili su primljeni tek dva dana kasnije. Sultan ih je posredništvom hrvatskoga prevoditelja upitao je li hladno u Njemačkoj te kakve vrste voća ondje rastu. Potom su odvedeni na svečani ručak njima u čast, nakon kojega im je sultan predao pismo za kralja Ferdinanda. Hrvatski prevoditelj prenio je sultanovu poruku kako je njegov vladar sretan u miru, ali da će poći u rat ako bude napadnut – gotovo iste riječi koje je Ibrahim ranije izrekao. Poslanici su odgovorili kako im je žao što nisu uspjeli dogovoriti dugoročniji mir, zahvalili na gostoprimstvu te obećali prenijeti pismo svomemu vladaru. Ipak, ova ceremonija oprostaja imala je neugodan završetak. Naime, poslanicima nije dopušteno napustiti Konstantinopol do 22. prosinca, što je bila kazna za napad na Peštu koji je izvršio Ferdinandov general Roggendorf,⁵¹ čime je prekršen mir koji je između Zapolje i Ferdinanda trebao započeti 13. prosinca. Nije poznato kako je sultan mogao znati o kršenju mira gotovo mjesec dana ranije, u vrijeme svečanoga oprosta, no čini se da je Zapolja upozorio Portu na Roggendorfove pripreme za napad.

Sultanovo pismo samo je ponovilo ono što su poslanici čuli osobno. Sultan je istaknuo kako je opsadu Beča napustio isključivo zbog rane zime i da je Ugarska njegova prema pravu osvajača. Veliki vezir Ibrahim također je priložio svoje pismo u kojemu, prenoseći sultanove riječi, govori kako su Osmanlije spremne sklopiti mir s Ferdinandom ako on odluči ostati na svojim posjedima. Za kraj je dodao kako je sultan potvrdio Ivana Zapolju za ugarskoga kralja nakon što je on to zatražio od njega.

Poslanici su svoj izvještaj dovršili čim su 2. veljače 1531. godine stigli do Krupe, prvoga grada s Ferdinandove strane granice. Upozorili su na to da sultan priprema napad idućega ljeta te predložili kralju da pozove sve kršćanske vladare (posebice brata, cara Karla) da dođu upomoć. Jurišić se u Konstantinopolu razbolio te je kući morao putovati na nosilima. Ne znamo od čega je obolio, no znamo da je 9. veljače već bio na sigurnome u Ljubljani, prijestolnici Kranjske. Jurišić je ostao u gradu kako bi se oporavio, a Lamberg je sam nastavio prema Linzu, do kojega je stigao 22. veljače kako bi prenio sultanovo pismo kralju. Ferdinand je poslušao prijedlog poslanika te 17. ožujka poslao dugačko pismo

1952), 26; op. prev).

⁵¹ Wilhelm Freiherr von Roggendorf (1481. – 1541.), austrijski general i član ugledne štajerske plemićke obitelji (op. prev).

bratu Karlu, u kojemu upozorava na to da sultan – suprotno svim zakonima – odbija napustiti Ugarsku te da treba njegovu pomoć.

Izvještaj poslanika jasno pokazuje da je uzrok neuspjeha bila fundamentalna razlika između dviju strana – Osmanlije su držali da je pravo osvajača jedini oblik zakona, dok je Ferdinand jednako snažno zastupao načelo legitimacije kao temelj svih zakona. Osmanlije nisu uvidjeli to da je njihovo načelo bilo osuđeno na kratkotrajni život jer je bilo suprotno općoj ljudskoj želji za mirom i uređenjem. Već smo vidjeli kako je sultan na samome vrhuncu moći postao žrtvom vlastite samopercepcije o nepobjedivosti jer je morao dobro razraditi opravdanje kojim bi prikrio neuspjeh pod zidinama Beča 1529. godine. Kao što ćemo vidjeti, slične je izlike morao razraditi i 1532. godine, kada je ponovno zaustavljen na putu prema Beču u pohodu na toliko željenu pobjedu nad Habsburgovcima.

Ako sagledamo osobniju razinu Jurišićeva poslanstva, pronaći ćemo barem dva slučaja u kojima je pokazao svoju iznimnu sposobnost. Prvi slučaj uočavamo tijekom Ibrahimova napada u vezi s Habordaneczovim incidentom, kada je ne samo uspio primiriti napadački ton velikoga vezira već gotovo uspješno prešao u protunapad, pokazavši kako se Zapolja koristio protuosmanskom propagandom radi etabliranja svojega položaja. Kao što ćemo vidjeti, Ibrahim ovaj istup nije uzeo za zlo. Naprotiv, čini se kako mu se Jurišić zapravo svidio. Nema sumnje u to da ga se dobro sjećao kada su se dvije godine kasnije ponovno susreli u Bitki kod Kisega. Drugi slučaj zbio se tijekom primanja pred sultanom – tada je Jurišić brzo reagirao na nesporazum koji je nastao usred višestrukoga prijevoda, upozorivši sultana na to da vjerodajnica nije pismo. U već ionako nesklonim odnosima ovaj nesporazum mogao je dovesti do potpunoga neuspjeha u nastavku razgovora sa sultanom. Osim toga Jurišić se prebacio s njemačkoga na hrvatski jezik, čime je omogućena lakša komunikacija i minimaliziran broj pogrešaka u prijevodu, što se pokazalo problemom pri dvostrukome prevođenju (s njemačkoga na latinski pa s latinskoga na turski).

Pisca ovih redaka posebno je impresionirala Jurišićeva sposobnost da odvrati Ibrahimove napade na Ferdinanda mirnim iznošenjem činjenice kako neprijatelji uvijek najgore govore jedan o drugome. Da su Ibrahimovi napadi ostali neodgovoreni, to bi zasigurno rezultiralo opadanjem poštovanja prema poslanicima. S druge strane, da je na njih odgovoreno previše agresivno, došlo bi do pogoršanja odnosa i napetosti u daljnjim razgovorima. Da nije riječ tek o nagađanju, jasno pokazuje sljedeće poslanstvo, upućeno u Konstantinopol 1531/1532. godine. Ovoga je puta Lamberg bio u pratnji grofa Nogarola. Tijekom primanja poslanstva Ibrahim je nemilosrdno napadao Ferdinanda i nazivao ga nebitnim nitkovom, a nijedan od dvojice poslanika nije stao u obranu svojega vladara.⁵²

U međuvremenu se, tijekom Jurišićeva povratka s poslanstva, Ferdinandov položaj među kršćanskim vladarima dodatno poboljšao. Naime, 11. siječnja 1531. godine Ferdinand je okrunjen za kralja Rimljana. Riječ je o počasnome naslovu koji su carevi Svetoga Rimskog Carstva davali osobama koje su preferirali kao nasljednike. Doista, kada je Karlo V. 1566. godine abdicirao s prijestolja, na čelu

⁵² Gevay, *Urkunden und Actenstuecke*, sv. 1, dio 5, 29.

carstva naslijedio ga je Ferdinand.

Tijekom 1531. godine nije došlo samo do Ferdinandova uspona moći već i do niza sporazuma između Ferdinanda i Zapolje. Prvi je mir sklopljen između 13. prosinca 1530. i 13. siječnja 1531. godine. Ubrzo su ga pratili drugi između 21. siječnja i 21. travnja 1531. godine te treći između 1. lipnja 1531. i 1. lipnja 1532. godine.⁵³ Ipak, ova primirja nisu značila i to da je sultan odustao od planiranoga napada. Upravo suprotno, čini se kako je sultan započeo pripreme veoma rano. Na to ukazuje više činjenica: Ferdinand je, zabrinut zbog vijesti o osmanskim pripremama, u studenome 1531. godine poslao novo poslanstvo u Konstantinopol. Kao što je već rečeno, u njemu su bili Lamberg i grof Nogarola, talijanski plemić kojega je Ferdinand vjerojatno (barem djelomično) odabrao kako bi pokazao svoje veze s Karlovim španjolskim i talijanskim posjedima. Kada je sultan upitan da potvrdi dolazak poslanstva, namjerno je odugovlačio s odgovorom do lipnja 1532. godine,⁵⁴ kada je njegova vojska već bila u pokretu. Poslanici su uspjeli doći samo do Smedereva u blizini Beograda, gdje su susreli osmansku vojsku i morali ostat i s njom. Nisu bili pušteni kući sve do kraja pohoda i Bitke kod Kisege.

Čitatelj se zasigurno sjeća kako je 1529. godine bilo neizvjesno hoće li osmanske postrojbe iz Petrovaradina krenuti prema sjeverozapadu, u smjeru Hrvatske, ili nastaviti sjeverno prema Ugarskoj. Ovoga puta cilj je bio jasan otpočetak – sultan je odlučio krenuti sjeverno uz Dunav, zatim skrenuti desno kod Stolnoga Biograda, Pápe i Sárvára,⁵⁵ završivši tako pred Jurišićevim gradom Kisegom početkom kolovoza. Jurišić je u pismu⁵⁶ koje je naknadno poslao Ferdinandu objasnio kako je čuo da Osmanlije dolaze te kako je odlučio skupiti svoje vojnike i krenuti prema Beču jer je bio uvjeren da se sultan uputio u novu opsadu. Međutim, iznenadila ga je brzina osmanskoga napredovanja te je odlučio pokušati zadržati sultanovu vojsku što je dulje moguće, pripremvši obranu Kisege.⁵⁷ Jurišić je uz sebe imao svega 38 profesionalnih vojnika te oko 1000 muškaraca,⁵⁸ koji su bili ili stanovnici grada ili seljaci koji su se sklonili

⁵³ Vidi više u: Turetschek, *Die Tuerkenpolitik*.

⁵⁴ Ibid. 251, 252.

⁵⁵ Martin Rosnak, *Die Belagerung der königlichen Freystadt Güns im Jahre 1532* (Beč: J. G. Binz, 1789), 17.

⁵⁶ Wilhelm Edler von Janko, „Niklas Jurischicz, Freiherr von Guens,“ u *Streffleur's Österreichische militärische Zeitschrift* (Beč: Waldheim, 1881), 4–12.

⁵⁷ Cijeli izvještaj o opsadi te dva Jurišićeva pisma vidi u: Edler von Janko, „Niklas Jurischicz.“ Izvještaj je naknadno, uz još mnoštvo drugih izvora o bitki, objavljen i u mađarskome prijevodu – usp. István Bariska, ur., *Köszeg ostromának emlékezete* (Budimpešta: Európa Könyvkiadó, Helikon Kiadó, 1982), 33–41 (op. prev.).

⁵⁸ Sam je Jurišić u svojem izvještaju upućenome kralju Ferdinandu 28. kolovoza napisao: ... *imao sam deset oklopljenih konjanika i 28 husara* (lako oklopljenih konjanika, op. prev.) ... *Kada sam shvatio da nas turski car želi opsjesti mogao sam čak i otići odavde, ali nisam htio i umjesto toga izabrao sam smrt. Međutim, osim bijednih, siromašnih seljaka koji su pobjegli k meni, nisam imao drugih vojnika. Među njima nisam pronašao više od sedamsto vojno sposobnih muškaraca, a sada ih je manje od polovice. Stoga sam zapovjedio svim svojim slugama da uzmu mačeve i puške u ruke* (Bariska, *Köszeg ostromának emlékezete*, 35). Dakle, prema Jurišićevu izvještaju, grad je imao svega 700-ak branitelja, a 28. kolovoza već je izgubio polovinu ljudi. U drugome izvještaju, poslanome dva dana kasnije (30. kolovoza), obavijestio

unutar zidina. Usto, u gradu se nalazilo i oko 5000 žena i djece. Prije same bitke Jurišić je naredio rušenje svih građevina u okolici grada kako bi imao jasniji pregled neprijatelja i terena te popravak gradskih zidina koje su, nasreću, bile u relativno dobrome stanju. Neposredno prije dolaska osmanske vojske poslao je svoje ljude da otkupe i skupe sav barut do kojega uspiju doći. Sultan je došao pred grad 5. kolovoza s vojskom od barem 250 000 vojnika,⁵⁹ čime je započela uzaludna 25-dnevna opsada Kisega.⁶⁰ Osmanska vojska ponovno nije ponijela tešku artiljeriju, tako da su grad morali opsjedati antičkim pristupom, pokušavajući se popeti na zidine ili ih probiti ili potkopati. Tijekom borbe jedna mina uspješno je eksplodirala i otvorila rupu u zidu od kojih 16-17 metara, no Jurišić ju je ubrzo uspješno zatvorio podizanjem improviziranih zidina iza nje. Branitelji su bili posebno ranjivi jer je Kiseg ležao u udolini, okružen brdima, s kojih su neprijatelji mogli lagano gađati grad. Koliko je to bilo moguće, branitelji su podigli prsobrane kako bi se zaštitili od projektila. Već u ranoj fazi opsade Jurišić je poslao pismo Ferdinandovu vrhovnom zapovjedniku Katzianeru, moleći ga da užurbano dođe upomoć, no pojačanje nikada nije stiglo. Dakako, bilo je jasno da Jurišić nije mogao izdržati dugu opsadu. Poginulo je ukupno 418 branitelja, gotovo polovina vojske. Odlučujući događaj bitke došao je u trenutku kada su se napadači pripremali probiti kroz improvizirani zid koji je Jurišić podigao na mjestu proboja gradskih zidina. Najprije su sve žene i djeca, osjećajući da se bliži poraz, počeli ispuštati strašne urlike, koje su napadači krivo shvatili kao uzvike koji slave dolazak pojačanja, zbog čega su privremeno zastali. Istovremeno, barem prema izvorima, na nebu se ukazala ruka s mačem, koju su branitelji poistovjetili s rukom sv. Martina.⁶¹

je kralja o ishodu bitke i posljednjemu velikom napadu Osmanlija, nakon kojega je *palo 60 od nekolicine preživjelih vojnika* – što bi, dakle, značilo da je u konačnici Kiseg branilo manje od 300 vojnika (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 38).

Schwankler Pongrác (Swankler Pangratz), službenik u Kisegu i svjedok bitke unutar okupiranoga grada, u svojem izvještaju spominje brojku od oko 1000 muškaraca koji su branili grad (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 44). No, bilo da je riječ o 700 ili 1000 vojnika, svakako je riječ je o veoma malome broju branitelja (op. prev).

⁵⁹ Osmanska vojska pred Kisegom bila je mnogobrojna, ali povjesničari se ne slažu oko točnoga broja vojnika – on varira od 100 000 do 300 000 vojnika, no svakako je riječ o velikoj vojsci kakva dolikuje jednoj osmanskoj kampanji koju vodi sam sultan (op. prev).

⁶⁰ Zanimljivo je istaknuti da se u periodu između 1521. i 1566. godine samo 13 utvrda na habsburškoj granici uspjelo odupirati osmanskoj opsadi dulje od deset dana. Od njih 13 samo su četiri utvrde u konačnici uspješno izdržale opsadu – Kiseg 1532., Temišvar 1551., Eger 1552. i Siget 1556. godine (Gábor Ágoston, „Ottoman and Habsburg Military Affairs in the Age of Süleyman the Magnificent,“ u *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrinyi* (1566), ur. Pál Fodor (Leiden: Brill, 2019), 303; op. prev).

⁶¹ Vjekoslav Klaić bilježi kako su Osmanlije pripovijedale da se na zidinama pojavio konjanik s ognjenim mačem (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 5, *Četvrto doba: Vladanje kraljeva iz porodice Habsburga (1527-1740)* (Zagreb: Matica hrvatska, 1988), 135). Slično navodi i Radoslav Lopašić (*Turkom činješe se, da im se ukazao neki božanstveni vitez, priatec golim mačem*, Lopašić, *Nikola Jurišić*, 14) te racionalizira cijelu situaciju konstatacijom kako je zasigurno nastala buka stvorila pomut-

Osmanski vojnici također su vidjelu ruku te je prizor sigurno utjecao na njihovo oklijevanje s napadom. Priče o čudima nerijetko su kasniji dodatci koje autori umetnu kako bi uljepšali priču, no u ovome slučaju znamo da je sam Jurišić vjerovao u čudo i svjedočio o tome da ga je osobno vidio. Naime, ubrzo nakon bitke u Beču je razgovarao s biskupom Nocere i jednim od vodećih povjesničara onoga vremena, Paolom Gioviom. Giovio je svoj razgovor s Jurišićem, u kojemu on spominje čudo, opisao u jednome od svojih djela,⁶² pri čemu je, reagirajući na veoma moderan način, dodao kako vjerovanje u čudo leži isključivo na pojedincu. Jurišić je govorio o ruci sv. Martina, sveca zaštitnika Sambotela. Ova priča, koju ponavljaju i drugi autori, čini se posebno zanimljivom jer je zaštitnik Sambotela bio nitko drugi doli poznati sv. Martin iz Toursa, mjesta na kojemu su točno 800 godina prije bitke kod Kisega Franci porazili Maure. Sv. Martin iz Toursa rođen je u Sambotelu dok je taj grad, tada (tijekom 4. stoljeća) noseći ime Sabaria, bio dio rimske provincije Panonije. Sve ove pojedinosti dale su dodatnu simboliku spomenutome događaju. Giovio je opisao Jurišića kao osobu snažne i energične osobnosti, što je bio izniman kompliment jer su riječi došle od osobe koja je poznavala praktički sve slavne ljude onoga vremena.

No, natrag na bitku – ubrzo nakon spomenutoga ukazanja Jurišiću je došao glasnik velikoga vezira, sada vrhovnoga zapovjednika pohoda, Ibrahima, pozivajući ga da dođe u osmanski štab na pregovore. Jurišić je, odlučivši ne riskirati, odgovorio da će doći tek nakon što dobije pismo kojim se garantira njegova sigurnost te ako dvojica Ibrahimovih glasnika ostanu kao taoci u gradu do njegova povratka. Veliki vezir pristao je na oba uvjeta te je Jurišić pošao na pregovore. Prema njegovim riječima, iznesenima u kasnijemu pismu kralju, po dolasku u štab Ibrahim je ustao, rukovao se s njim te ga zamolio da sjedne i postavio mu četiri pitanja. Prvo, je li se oporavio od bolesti koja ga je zadesila u Konstantinopolu, što je Jurišić potvrdio. Drugo, je li slučajno ranjen, na što je Jurišić pokazao dvije rane, jednu od metka, a drugu od strijele, no nijedna nije bila ozbiljna. Ibrahim ga je zatim upitao zašto se nije odmah predao, kao mnogi drugi plemići u regiji, na što je dobio odgovor da je Jurišiću osjećaj časti branio predaju sve do trenutka kada otpor postane uzaludan. Konačno pitanje bilo je vjeruje li Jurišić da će kralj doći pomoći gradu, uz što je Ibrahim dodao da dobro zna gdje su i car i kralj trenutno. Na to pitanje Jurišić nije odgovorio. Ibrahim je nastavio rekavši da je sultan odlučio dopustiti Jurišiću da zadrži grad i utvrdu, nakon čega je Jurišić ustao, naklonio se i poljubio rub vezirove haljine. Jurišić je potom bio pozvan da dođe pred sultana i poljubi njegovu ruku, no to je odbio rekavši da je ranjen te dodao kako će sultan sigurno sve što je Ibrahim dogovorio s njim smatrati jednako vrijednim kao da su se osobno dogovorili. Takvim vještim formuliranjem osigurao je naklonost Ibrahima, kojemu su sigurno laskale njegove riječi te on više nije inzistirao na odlasku pred sultana.

Potom su uslijedili pregovori o uvjetima predaje, pri čemu je Ibrahim

nju te su naknadno i branitelji i napadači takav razvoj događaja pripisali nekakvu *čudnovatu događaju* (op. prev).

⁶² Paolo Iovio, *Sur les Choses, Faictes, et Avenues de son Temps en toutes les Parties du Monde* (Pariz: Pierre l’Huillier, 1581), poglavlje 30, str. 200–204.

morao dogovoriti predaju koja bi izgledala kao da je sultan pobijedio. Naime, želio je da Jurišić dopusti dijelu osmanske vojske ulazak u grad kako bi se mogao izvršiti pobjednički obred uz uzvike „Allah je velik“. Jurišić je izbjegao odgovor na ovo pitanje te zamolio Ibrahima da pošalje deset janjičara da čuvaju proboj na zidinama kako nitko drugi ne bi mogao ući u grad, na što je on pristao. Postoje priče da je manja jedinica janjičara ušla u grad te da su im stanovnici dali vina i hrane, međutim, to se ne spominje nigdje u Jurišićevu izvješću.⁶³ Ibrahim je

⁶³ Podatak o ulasku janjičara u grad bilježi Radoslav Lopašić (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 15), a Vjekoslav Klaić navodi da je nakon pregovora *na zidovima* (Kisega) *nataknu-ta turska zastava* u znak pobjede (Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 5, 135).

Nijedan habsburški izvor, uključujući oba Jurišićeva izvješća, opis bitke iz pera drugih svjedoka (kisečki službenik Schwankler Pongrác (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 41–45), izvještaj zarobljenog člana habsburškoga poslanstva Benedikta Kuripešića (Ibid. 77–85)) te plemićku korespondenciju i tiskane pamflete (Ibid. 18–170), ne spominju predaju utvrde i ulazak osmanske vojske.

Paolo Giovio, koji je (prema vlastitu navodu) osobno razgovarao s Jurišićem u Beču u vezi s bitkom, piše kako je Jurišić dogovorio predaju Osmanlijama *tako što je obećao da će svi Turci biti tretirani kao prijatelji, dat će im se hrane koliko je moguće ponuditi iz oštećenog grada, a na vrh tornja postaviti će se turska zastava. Što se prijema Turaka u grad tiče – kako bi se stekao dojam da je grad predan i da ga je turska posada zauzela – rekao je da planira to provesti, no boji se da će Španjolci i Nijemci, zaneseni svojim vjerskim fanatizmom, zaželjati se turske krvi, pobuniti se i napasti ih, što bi značio kraj nade o predaji i povratku na krvavu borbu ... Ibrahim je u konačnici uspio postići samo da skupina od deset janjičara dođe do ulaznih vrata utvrde, gdje su dočekani i srdačno pozvani na vino – svi Iliri vole vino – čime je Jurišić u potpunosti zadovoljio i sebe i Ibrahima* (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 154–155).

Iako Lopašić i Klaić ne bilježe izvore svojih tvrdnji, čini se kako je to upravo Paolo Giovio. Ne znamo je li Jurišić kasnije poslao kralju i treće izvješće, u kojemu je detaljnije objasnio predaju (u Ferdinandovu pismu upućenome Jurišiću 12. rujna kralj javlja kako je primio **oba** njegova izvješća, stoga znamo da barem do toga datuma nije; Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 49), ili mu je možda naknadno osobno objasnio sve pojedinosti bitke. S obzirom na to da je obrana Kisega bila velika pobjeda kršćana, ne treba čuditi da je ovaj „nepogodan“ detalj izostavljen iz izvještaja, korespondencije, a posebno iz javno dijeljenih pamfleta (naime, kako navodi Bariska, *oba Jurišićeva izvješća ubrzo su bila objavljena te su distribuirana diljem Europe u obliku pamfleta*; Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 15, što bi objasnilo činjenicu da se pojedinosti o završetku bitke izostavljaju). Naravno, postoji i mogućnost da se osmanska vojska doista povukla bez ikakvih ustupaka, kako Jurišić tvrdi u izvještajima, no čini se logičnim zaključiti da je Giovijeva verzija istinitija jer je postavljanje zastava i/ili ulazak dijela osmanske vojske u grad (tj. dolazak do gradskih vrata) sigurno bio preduvjet sultanova odustanka od opsade. Jurišić je već bio izgubio više od polovice vojnika te sigurno nije bio u poziciji nametati prevelike vlastite uvjete, a jedan od osmanskih uvjeta bio je osigurati da opsada izgleda kao da je sultan odnio pobjedu, što ne bi bilo moguće bez proslave ili nekakva proglašenja pobjede.

Osmanski izvori bilježe kako se Jurišić predao. Sultanov dnevnik tek ukratko napominje kako je molio za milost (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 176), dok detaljan opis pohoda iz pera povjesničara *Musztafe Dselálzáde* (sam sebe potpisuje *Musztafa bin Dselál*), koji je pratio sultana na skoro svim pohodima, spominje da je osmanska vojska proslavila pobjedu te da je ključ grada predan sultanu (Bariska, *Kőszeg ostromának emlékezete*, 203; József Thúry, ur., *Török történettrók*, sv. 2, 1521–

Jurišiću obećao da će se osmanska vojska povući za dva dana, nakon čega su razmijenili poklone. Jurišić je Ibrahimu poklonio srebrni pribor za jelo, a on njemu haljinu časti. Zapovjednik janjičara upitao je Jurišića može li posjetiti utvrdu unutar grada, no Jurišić je i taj prijedlog odbio, dodavši kako je utvrda puna Nijemaca i Španjolaca, koji ne bi dobro reagirali na takav posjet. Tako je spojem odbijanja i velike laži uspio postići dojam da grad još uvijek ima skrivene rezerve vojnika koji su željni borbe s Osmanlijama, pritom naglasivši njihovu nacionalnost – španjolsku i njemačku – znajući da Ibrahim gaji iznimno poštovanje prema vojnicima tih naroda.

Ibrahim je upitao Jurišića drži li neke osmanske zarobljenike i zamolio ga da poštedi sve osmanske ranjenike koje pronađe. Jurišić je odgovorio da nisu zarobili nikoga te obećao human odnos prema ranjenicima. Konačno, Jurišiću je ponuđeno da se pridruži dvojici poslanika (Lambergu i Nogaroli) koje su Osmanlije upravo pripremale poslati natrag u Beč. Jurišić je prijedlog odbio, ukazavši ponovno na to da je ranjen.

Dvojica poslanika ubrzo su uz osmansku pratnju odvedena do Bruck an der Leitha,⁶⁴ gdje su pušteni na slobodu. Sa sobom su nosili poruku koja je sadržajem nalikovala na osmansku priču o opsadi Beča tri godine ranije – sultan je izazvao španjolskoga kralja⁶⁵ da se suoči s njim na otvorenome polju. Ubrzo nakon toga i veliki je vezir poslao svoje pismo⁶⁶ slična sadržaja, ali dodavši usporedbu vladara kraljevstava s muževima, implicirajući na to da muškarac koji ne može zaštititi svoju zemlju nije muškarac.

Dva dana kasnije, 2. listopada, kao što je i obećano, započelo je povlačenje osmanske vojske. Iz izvora nam nije potpuno jasno je li vojska pri povlačenju do Konstantinopola skoro zauzela Graz, glavni grad Štajerske. Naime, stanovnici Graza vole pokazivati kuću tik uz gradsku utvrdu do koje je navodno došla osmanska vojska prije nego što je odlučila povući se. Međutim, recentnija istraživanja pokazala su da je osmanska vojska, kada bi priča bila istinita, mogla preći rijeku Muru preko gradskih mostova, a iz izvora znamo da su ju velikom mukom prešli tek kod Kalsdorfa, južno od Graza. Ubrzo su kod Maribora prešli i rijeku Dravu te je sultan već 18. studenoga bio u Konstantinopolu, gdje je velikodušnim poklonima zavaravao osmanske prvake pričama o velikim pobjedama.

Ipak, postoji jedan aspekt u kojemu je sultan doista odnio pobjedu, a to je onovremena verzija terorističkoga ratovanja.⁶⁷ Dok su sultan, Ibrahim i većina

1566 (Budimpešta: Magyar Tudományos Akadémia, 1896), 210; riječ je o gotovo nepoznatom povjesničaru (vidi detaljniju biografiju u Thúry, *Török történetírók*, 112 – 117); knjiga je dostupna i online na: <https://core.ac.uk/display/35141172>; op. prev).

⁶⁴ Doslovno „Most na Lejti“, grad s austrijske strane današnje austrijsko-mađarsko-slovačke granice, 30-ak kilometara jugozapadno od Bratislave i 40-ak kilometara sjeveroistočno od Beča (op. prev).

⁶⁵ Autor preuzima doslovni pojam iz sultanova pisma u kojemu Sulejman ponovno odbija priznati Karlu carsku titulu jer sebe smatra jedinim carem te ga stoga oslovljava njegovim španjolskim naslovom (op. prev).

⁶⁶ Joseph von Hammer-Purgstall, *Wien's erste aufgehobene tuerkische Belagerung* (Pešta: Adolph Hartleben, 1829), 42.

⁶⁷ Autor se u originalu koristi sintagmom „contemporary version of terrorist warfa-

vojske bili na području Kisega i Šoprona, veća jedinica konjanika poslana je sve do rijeke Enns s isključivim ciljem pljačkanja i porobljavanja žena i djece nakon prethodnoga pogubljenja muškaraca. Isto je učinjeno i tri godine ranije, tijekom pohoda 1529. godine. Izvori govore o 30 000 zarobljenih žena i djece tijekom pohoda 1532. godine. Ferdinandove postrojbe uspjele su zaustaviti nekoliko takvih pohoda, skrivši se na uskim prijevojima kroz koje su Osmanlije morali proći na povratku iz upada. Svi vojnici nemilosrdno su ubijeni, a njihovi nemoćni zarobljenici oslobođeni. Ove uspješne akcije vjerojatno su razlog tomu zašto je porobljeno relativno malo ljudi (30 000), dok je tri godine ranije brojka bila znatno veća (100 000).

Gotovo tri tjedna nakon napuštanja opsade Kisega, 23. studenoga, Karlo i Ferdinand sa svojom su vojskom od oko 125 000 vojnika došli pred Beč. Dotad je sultan već daleko odmakao. Na veliku Ferdinandovu žalost odbačena je mogućnost potjere zbog niza razloga, među ostalim činjenice da je pravilo branilo da se postrojbe podignute unutar Carstva radi obrane, koje su činile većinu kršćanske vojske, koriste izvan granica Svetoga Rimskog Carstva.⁶⁸ Povjesničari su se posebno bavili pitanjem zašto je sultan odustao od daljnjega napredovanja nakon opsade Kisega. U pohodu 1529. godine spriječila ga je uranjena zima sredinom listopada, no opsada Kisega započela je prvih dana rujna. Većina se povjesničara slaže da je i ovoga puta vrijeme odigralo ključnu ulogu. Naime, tri tjedna koja su izgubljena pri opsadi Kisega značila su da prvotno planirani ljetni pohod na Beč vjerojatno neće biti gotov na vrijeme i da će se odužiti duboko u jesen. Drugi razlozi koji se često navode loše su zdravlje osmanskih vojnika te sultanova svijest da će, što dublje bude napredovao prema zapadu, otpor biti sve veći. Uzevši u obzir sve navedeno, neki povjesničari smatraju kako je sultan doista namjeravao izazvati habsburšku vojsku na borbu na otvorenome polju, a ne opsjedati Beč. U konačnici osmanska vojska nije imala artiljeriju ni izdržljivost za sporo napredovanje od utvrde do utvrde opsadama. Osobno držim kako

re“. No, teško je povući takve usporedbe jer je riječ o sveprisutnome načinu ratovanja u ranonovovjekovnoj Europi. Štoviše, praksa provaljivanja na teritorij neprijatelja te otimanja ljudi i ratnoga plijena nije bila isključivo osmanska – habsburške postrojbe i same su vršile takve oblike upada na osmanski teritorij (usp. Géza Pálffy, „Ransom Slavery Along The Ottoman–Hungarian Frontier In The Sixteenth And Seventeenth Centuries,“ u *Ransom Slavery along the Ottoman Borders (Early Fifteenth – Early Eighteenth Centuries)*, ur. Pál Fodor, Geza David (Leiden, Boston: Brill, 2007), 35–83. (op. prev).

⁶⁸ O tvrdnji da je Ferdinand doista htio ići u potjeru za osmanskom vojskom svakako se može diskutirati u svjetlu cjelokupne habsburške politike prema Osmanskom Carstvu, koje je tada bilo na vrhuncu moći. No, da takvo tumačenje možda doista nije daleko od istine, svjedoči vojska koju su Karlo i Ferdinand sakupili. Kako piše János B. Szabó, kralj Ferdinand je 1532. godine *uz ključnu pomoć svojega brata Karla V. pod zidinama Beča sakupio jednu od najvećih vojski u onovremenoj Europi – otprilike 60-90 000 vojnika* (János B. Szabó, „The Ottoman Conquest in Hungary: Decisive Events (Belgrade 1521, Mohács 1526, Vienna 1529, Buda 1541) and Results,“ u *The Battle for Central Europe: The Siege of Szigetvár and the Death of Süleyman the Magnificent and Nicholas Zrínyi (1566)*, ur. Pál Fodor (Leiden: Brill, 2019), 272). Usto, Szabó smatra da je upravo skupljena habsburška vojska bila ključan razlog zašto je Sulejman odlučio ne nastaviti prema austrijskoj prijestolnici jer čak ni on nije želio riskirati otvorenu bitku pod zidinama Beča (op. prev).

treba naglasiti važnost napada na utvrdu Koroni, smještenu na najjužnijemu dijelu Peloponeza. Napad je predvodio Karlov admiral Andrea Doria upravo u vrijeme pohoda na Ugarsku te je završio uspješnim zauzimanjem utvrde 21. rujna. Hammer-Purgstall, austrijski stručnjak za osmansku povijest, tvrdi kako Koroni nije nikako mogao utjecati na sultanovo povlačenje jer je ono došlo tri tjedna kasnije.⁶⁹ Mislim da ta tvrdnja ne drži vodu jer je utvrda Koroni bila od iznimnoga strateškog značaja (smještena na samome ulazu u Jadransko more) te je vrlo izvjesno da je sultan bio informiran o predstojećemu napadu i prije nego što je on proveden.

Obranom Kisega Jurišić je dosegao vrhunac svoje karijere te je naveliko slavljem kao heroj. Kralj Ferdinand pokazao mu je iznimnu zahvalnost kada mu je njegov brat Karlo V. dodijelio carski naslov baruna,⁷⁰ a osim toga imenovao ga je i svojim kraljevskim komornikom.⁷¹ Dodjeljivanje te dužnosti pokazuje razinu bliskosti koju je kralj imao prema Jurišiću, koji je i sam zasigurno osjećao isto prema svojem vladaru. Čini se važnim istaknuti kako je Jurišić za svoj službeni naslov, koji je (čini se) osobno izabrao kralj, dobio *Freiherr zu Guens* (barun u Kisegu), umjesto češće forme *Freiherr von Guens* (barun od Kisega, gdje *von* pokazuje i posjed, ali i podrijetlo). Takva odluka možda je donesena s obzirom na to da je Jurišić podrijetlom bio stranac, tj. nije potjecao s prostora Donje Austrije. Takvim pridijevanjem titule izbjegnuto je da se Jurišić stavi rame uz rame s već etabliranim austro-njemačkim plemstvom, koje se moglo naći u ugroženome položaju brzim napretkom *homo novusa*.⁷² Ipak, čini se kako Ferdinand nije bio isključivo altruistički nastrojen te da se možda namjeravao osloniti na Jurišića kao „svojega čovjeka“ u saboru Donje Austrije, instituciji čijim je članom i službeno postao u lipnju 1533. godine, o čemu više kasnije.

Tri-četiri godine nakon opsade Kisega obilježile su uspješne Ferdinandove borbe protiv Zapolje i sultana. Istovremeno je car Karlo odnio veliku pobjedu u zapadnome Sredozemlju, zauzevši 1535. godine Tunis i Bizert (ponovno je ključnu ulogu u zauzimanju imao admiral Andrea Doria, inače podrijetlom iz Genove).

Situacija se drastično promijenila 1536. godine, a jedan od ključnih razloga možda je smjena Ibrahima s položaja velikoga vezira. Ibrahim, podrijetlom kršćanin, koji je u poodmaklome djetinjstvu islamiziran (i to ne svojom voljom),

⁶⁹ Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, sv. 3, *Von der Eroberung Constantinopels bis zum tode Selim's II 1520-1574* (Pešta: Hartleben, 1828), 662, fusnota na str. 113.

⁷⁰ Riječ je o tituli *Reichsfreiherrstand* (Nataša Štefanec, *Država ili ne: ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici* (Zagreb: Srednja Europa, 2011), 76). Osim titule carskoga baruna i posjeda Kiseg, Jurišić je od vladara dobio i novčanu nagradu od 8000 guldena (Mitis, „Zur Biographie,“ 142; op. prev).

⁷¹ Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 378.

⁷² Autor originalno koristi termin „Johnny come lately“ kako bi opisao Jurišićev napredak. Kako definira *Cambridge Dictionary*, „Johnny come lately“ jest osoba koja je određenu aktivnost ili posao započela značajno kasnije od drugih, ali se brzo probila na istu ili višu razinu od njih. Usred nedostatka odgovarajuće fraze ili pojma u hrvatskome jeziku odlučeno je rečenicu prevesti slobodnije uz zadržavanje značenja (op. prev).

oduvijek je imao liberalnije poglede na ostatak svijeta i u više je navrata pokazivao da je, iako lojalan Sulejmanu, koji je, također, bio njegov šurjak, često bio na strani mira. Tu sklonost miru iskoristili su njegovi neprijatelji na sultanovu dvoru koji su s vremenom uspješno uvjerali sultana da je Ibrahim u dosluhu s osmanskim neprijateljima te je veliki vezir ubijen u snu. Sačuvan je zanimljiv izvor koji govori o Ferdinandovu striktno-legitimističkom načinu razmišljanja. Naime, istovremeno s vijesću o ubojstvu Ibrahima do njega je došla i vijest o ubojstvu Anne Boleyn, druge supruge engleskoga kralja Henrika VIII., te je Ferdinand zaključio da je u obama slučajevima pravda dostigla neposlušne podložnike.⁷³ Ferdinandova reakcija zapravo nam govori o tome da Ibrahim nije mogao biti podmićen tijekom opsade Kisega, kao što su u ono vrijeme neki vjerovali. U kolovozu 1536. godine beogradski je paša⁷⁴ pokrenuo napad na Ferdinandove utvrde. Nije nam poznato je li to napravio samoinicijativno ili uz potporu sultana. Iz izvještaja koji je Jurišić poslao kralju 6. kolovoza iste godine saznajemo mnogo o njegovoj kontinuiranoj angažiranosti na habsburško-osmanskoj granici. Jurišić je javio kralju kako ga je njegov šurjak Franjo Batthyány obavijestio da Osmanlije gomilaju vojsku na prostoru između Save i Drave.⁷⁵ Ferdinand je, kao i obično, poslušao njegove riječi te ubrzo izdao opće upozorenje o nadolazećemu osmanskome napadu.⁷⁶

U jednome od dodataka ovomu radu ukratko ću se dotaknuti pitanja poteškoća s kojima se Ferdinand susretao kao vladar međusobno veoma različitih pokrajina. Čini se kako je već sredinom 1530-ih godina shvatio da mora nešto poduzeti kako bi centralizirao svoju vlast. Sazvao je zasjedanje austrijskih staleža kako bi unificirao način potraživanja i dobivanja novčanih sredstava i vojske za ratne pohode. Jurišić je kao novopečeni carski plemić bio u poslanstvu Donje Austrije, koje je sudjelovalo na zasjedanju, održanome u Beču između prosinca 1536. i ožujka 1537. godine.⁷⁷ O samome zasjedanju nemamo mnogo podataka, no čini se kako – sukladno starim provincijskim individualizmima austrijskih pokrajina – do dogovora i promjena nije došlo. Čini se da je Ferdinand u ovome slučaju koristio Jurišića kao političkoga saveznika, slično kao kada mu je 1526/7. godine dao zadatak okupiti hrvatske staleže oko potpore Habsburgovcima.⁷⁸

⁷³ Franz Bernhard Bucholtz, *Geschichte der Regierung Ferdinands I*, sv. 5, dio 2, fusnota na str. 7.

⁷⁴ Službeni naziv teritorijalne jedinice zapravo je bio Smederevski sandžak, iako je u jugoslavenskoj historiografiji popularno korišten termin Beogradski pašaluk (op. prev).

⁷⁵ Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, sv. 2, 292.

⁷⁶ Ibid. 294.

⁷⁷ Valentin Preuenhueber, *Annales Styrenses* (Nuremberg: Adam Schmidt, 1740), 255–258.

⁷⁸ Autor rada nije bio upoznat s jugoslavenskom historiografijom (usp. primjerice Milan Radeka, *Горња Крајина или Карловачко владичанство* [Gornja Krajina ili Karlovačko vladičanstvo] (Zagreb: Savez udruženja pravoslavnih sveštenika, 1975.), gdje autor veću pažnju posvećuje Jurišićevoj ulozi u naseljavanju uskoka) te stoga propušta spomenuti važnu epizodu iz Jurišićeva života 1530-ih godina. Riječ je o njegovoj ulozi u naseljavanju uskoka na prostor Žumberka 1535. godine. Nekoliko godina kasnije, 1538., posredovao je u pregovorima uskočkih vođa s kraljem oko dolaska novih doseljenika (vidi više dokumenata u: Laszowski, *Monumenta Habs-*

Napredovanje beogradskoga paše rezultiralo je Ferdinandovim znatnim teritorijalnim gubitcima. Stoga je odlučio odgovoriti pohodom s oko 20 000 – 30 000 vojnika, predvođenim Katzianerom, koji je dobro napredovao u Međurječju,⁷⁹ no ubrzo je zbog niza razloga, uključujući probleme s opskrbbom, doživio žestok poraz. Naime, osmanska vojska pripremila je zasjedu u blizini Osijeka⁸⁰ te uspješno uništila većinu habsburških postrojbi. Katzianer je iz nejasnih razloga, koji su posebno zbunjujući ako u obzir uzmemo njegovo mnogostruko pokazano herojstvo, učinio najgore što koji zapovjednik može učiniti – napustio je svoje postrojbe usred bitke i pobjegao. Jedno je od objašnjenja da je kao poznati ljubitelj alkohola odluku donio u pijanome ili mamurnome stanju. Njegovu daljnju sudbinu samo ćemo ukratko spomenuti: nakon što je bio zarobljen, uspio je pobjeći iz zatvora te doći do svoje rodne Kranjske i hrvatskoga graničnog prostora, gdje se uspješno skrivao sve do 1539. godine, kada ga je grof Nikola IV. Zrinski pozvao na večeru i dao ubiti pod objašnjenjem da ga je Katzianer pokušao nagovoriti na savez s Osmanlijama.

Ferdinand je Katzianera nakon poraza kod Osijeka smijenio s položaja vrhovnoga zapovjednika njegovih snaga te na tu važnu vojnu dužnost postavio Jurišića,⁸¹ koji se s vojskom odmah uputio prema osmanskome teritoriju, pokušavajući minimalizirati posljedice velikoga poraza i zaustaviti njihovo daljnje napredovanje. Čini se kako je u tome bio uspješan.

Iste 1537. godine Ferdinand je i službeno prenio vlasništvo nad Kisegom u Jurišićeve ruke. Dotad je, kao što smo već spomenuli, držao tek pravo na ubiranje kiseških prihoda.

burgica, sv. 2, 390–394, 405–406, 409–411), a aktivnost je nastavio i tijekom 1540. godine (vidi više dokumenata u: Aleksa Ivić, „Dolazak uskoka u Žumberak,“ *Vjestnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog Zemaljskog Arkiva* 9 (1907): 134–136, 140–141).

Osim toga Csergheő donosi zanimljiv dokument koji pokazuje kako je Jurišić već 1528. godine bio aktivan oko naseljavanja uskoka na Žumberak (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen Linien,“ 373), a isti podatak bilježi i Radoslav Lopašić te dodaje kako je zbog te aktivnosti Jurišić tijekom 1528. godine boravio u Metlici (njem. *Möttling*; Lopašić, *Nikola Jurišić*, 8; op. prev).

⁷⁹ Koristeći se pojmom „Slavonija“, autor misli na današnju Slavoniju (prostor između Save i Drave od otprilike Papuka do Dunava), a ne na ranonovovjekovnu Slavoniju (otprilike prostor današnje sjeverozapadne Hrvatske), pa je zato u ovome slučaju pri prevođenju korišten termin Međurječje (op. prev).

⁸⁰ U hrvatskoj historiografiji bitka se najčešće naziva „Bitka kod Gorjana“, a rjeđe „Bitka kod Đakova“ (op. prev).

⁸¹ Mitis, „Zur Biographie des Nikolaus Jurisic,“ 147–148, sadrži prijepis službenoga dokumenta kojim se Jurišić imenuje zapovjednikom (izdano u Pragu, 21. travnja 1538. godine). Čini se kako je Jurišić ipak postavljen na Katzianerovo mjesto već 1537. godine. Ferdo Šišić u *Hrvatskim saborskim spisima* donosi nekoliko isprava koje govore u prilog tome; najranija je datirana na 18. listopada 1537. godine (dakle, svega devet dana nakon poraza kod Gorjana 9. listopada). U toj ispravi, izdanoj u Beču, kralj Ferdinand nalaže svojem tajniku da sastavi pismo za slavonsko plemstvo u kojemu će ih obavijestiti o Jurišićevoj novoj dužnosti (usp. Šišić, *Acta comitialia Regni Croatiae*, sv. 2, 56–57). Isti podatak bilježi i Radoslav Lopašić (usp. Radoslav Lopašić, „Zapovjednici vojske i obrane Krajine hrvatske proti turskoj sili pod kraljevi iz kuće Habsburške do god. 1750.,“ u *Spomenici Hrvatske krajine*, sv. 3 (Zagreb: JAZU, 1889), 466; op. prev).

Jurišić je istovremeno u korespondenciji koju je neprestano održavao s Ferdinandom predložio kralju da se svi Katzianerovi posjedi zaplijene.⁸² Neki kritičari protumačili su njegove riječi kao znak pohlepe ili zlonamjernosti prema palomu rivalu. Ipak, mislim da je Jurišićeva namjera bila potaknuti kralja da napravi presedan koji će obeshrabriti sve druge plemiće da u budućnosti pokušaju napraviti isto. Iako je Jurišić uvijek inzistirao na tome da mu kralj vrati sva sredstva koja je utrošio, s jednakom je predanošću branio i interese svojega vladara. Ferdinand je prijedlog poslušao te zaplijenio sve posjede. Ipak, kao što je to često i činio, dio je posjeda vratio Katzianerovoj djeci kada su ga osobno došla moliti za milost.⁸³

Godina 1538. bila je jedna od najvažnijih u Jurišićevu životu, kako zbog dobrih, tako i zbog loših stvari. Najprije loše stvari – one se tiču njegova privatnog života i o njima, nažalost, imamo vrlo malo podataka. Čini se kako se Jurišić ženio dvaput, a, ako pratimo njegovu kratku biografiju koju je sastavio Mitis (smatram ju veoma pouzdanom), njegova prva žena bila je austrijska plemkinja Katarina von Puchheim. Do ove informacije Mitis je došao proučavajući obiteljsko stablo dinastije Liechtenstein, koja je bila u srodstvu s obitelji Puchheim, no, nažalost, ne znamo kada su se oženili.⁸⁴ Međutim, znamo da je Jurišić imao dvoje djece – Anu i Adama – i čini se kako ih je dobio upravo sa svojom prvom ženom Katarinom. Adam je sve do danas često ime u obitelji Liechtenstein, na što simbolički ukazuje i ime trenutnoga princa i nasljednika glave obitelji, Hansa Adama. Imajući na umu činjenicu da su se imena unutar plemićkih obitelji često ponavljala, možemo s oprezom pretpostaviti kako su djeca bila Katarinina. Nažalost, 1538. godine djeca su preminula, no ne znamo od čega, a jedina informacija koju imamo nalazi se na nadgrobnome spomeniku u Crkvi sv. Jakova u Kisegu, gdje su pokopani, koji svjedoči o tome da su oboje umrli istovremeno. Grob je tijekom prošloga stoljeća otvoren te su u njemu uz posmrtnu ostatke pronađene ženske dječje cipele i haljina,⁸⁵ što navodi na zaključak da su djeca vjerojatno bila mlade dobi.

Jurišićeva druga žena bila je Potentiana von Dersffy, ugarska plemkinja i udovica Antona Banffyja von Also-Lindwa.⁸⁶ Njezina majka bila je član obitelji Batthyány, jedne od najstarijih ugarskih plemićkih kuća. Sjetit ćemo se da Jurišić u jednome od pisama koje je uputio s granice spominje Franju Batthyányja kao svojega šurjaka, što nam govori da je najkasnije 1536. godine, kada je pismo poslano i kada su njegova djeca još bila živa, Jurišić već bio oženjen za Potentianu (što, dakle, znači da mu je prva žena umrla najkasnije 1536. godine).⁸⁷

⁸² Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 380.

⁸³ Bucholtz, *Geschichte*, vol. 5, dio 1, fusnota na str. 106–107.

⁸⁴ Mitis, „Zur Biographie,“ 146.

⁸⁵ Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 456, 457.

⁸⁶ Ibid. 454.; „Also-Lindwa“ neobičan je autorov (polugermaniziran) naziv za Lendavu, grad u današnjoj Sloveniji, na samoj granici s Hrvatskom i Mađarskom (mađ. *Alsólendva*; op. prev).

⁸⁷ Pitanjem Jurišićevih potomaka detaljno se bavio Csergheő. Naime, u izvorima se nakon Nikoline smrti javljaju Nikola (mlađi) Jurišić te Ivan (Hans) Jurišić, za koje su neki autori tvrdili da je riječ o Nikolinim sinovima. Primjerice, Radoslav Lopašić smatra kako je Nikola (mlađi) bio Jurišićev sin iz braka s Potentianom (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 18), a Emilij Laszowski navodi da je Nikola (mlađi) sin iz braka sa

Govoreći o pozitivnim događajima iz 1538. godine, treba spomenuti kako je Jurišić tada dobio titulu *Landeshauptmann*, tj. imenovan je upraviteljem Vojvodstva Kranjske,⁸⁸ čime je praktički do smrti držao vodeći položaj u Kranjskoj. Tako je barem privremeno obavljao dvije iznimno važne dužnosti – uz to što je postao upraviteljem, od ranije je već bio i vrhovni kapetan „Pet vojvodstava“.⁸⁹ Jurišić je u posljednjim godinama svoje službe tako bio paralelno aktivan oko Kisege i oko carskoga dvora u Ljubljani. Njegova najvažnija aktivnost sada je bila savjetovanje kralja Ferdinanda u vezi sa svim pitanjima Kranjske i hrvatskoga graničnog prostora. Neka od njegovih sačuvanih pisama iz ovoga perioda ukazuju na to je bio iznimno zreo i iskren te da je njegova glavna briga bila očuvati stabilnost i sigurnost habsburških posjeda. Do toga vremena većina je borbi za prijestolje utihnula, a njihovo mjesto zauzeo je nelagodan suživot i prolongirano rivalstvo Ferdinanda i Zapolje. Ovaj suživot bio je temeljen na obostranome dogovoru dvojice vladara – Ferdinand je Zapolji priznao vlast nad centralnom Ugarskom, a Zapolja Ferdinandu vlast nad sjevernim dijelovima Ugarske, tj. ostatcima Ugarske, Hrvatske i Slavonije koji nisu pali u osmanske ruke. Sporazum je trebao trajati do Zapoljine smrti, kada je njegov dio Ugarske,

ženom od roda Držića (Emilije Laszowski, *Znameniti i zaslužni Hrvati* (Zagreb: Odbor za izdanje knjige „Zaslužni i znameniti Hrvati“, 1925), 124). Ipak, većina autora slaže se kako je riječ tek o daljim rođacima Nikole Jurišića. Iz 1533. godine sačuvana je jedna isprava koja regulira nasljeđivanje kisečkoga vlastelinstva u slučaju Jurišićeve smrti, a prema toj listi red nasljedstva bio je sljedeći: 1. Nikolini sinovi, 2. Nikoline kćeri, 3. zakoniti sinovi starijih Nikolinih kćeri, 4. zakoniti sinovi mlađih Nikolinih kćeri, 5. Franz Twarkowigh, sin Jurišićeve starije sestre te njegovi sinovi (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen“, 461). Budući da znamo da su Nikola i Ivan vodili pravnu bitku oko prava na nasljedstvo, možemo zaključiti da su očito bili tek daljnji rođaci Nikole Jurišića (starijega), a Csergheő smatra da čak i međusobno nisu bili braća. S takvim stavom slaže se i Oskar von Mitis, koji tvrdnju dodatno temelji na izvorima, navodeći jedno pismo koje je Nikola (mlađi) uputio caru Karlu V. 1546. godine, u kojemu se žali da je nakon smrti njegova **rođaka** i heroja obrane Kisege, Nikole (starijega) Jurišića, njemu i **njegovu rođaku** uskraćeno pravo da preuzmu Kiseg (Mitis, „Zur Biographie“, 147). Nikola (mlađi) Jurišić u konačnici je putem dogovora s Christofom Teufflom 1556. godine došao u posjed kisečkoga vlastelinstva, a 1568. dobio je od cara Maksimilijana II. naslov carskoga baruna s titulom *von Güns* (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen“, 465). Nikola (mlađi) Jurišić umro je 7. ožujka 1572. godine bez muškoga nasljednika, čime je izumrla plemenita obitelj Jurišić iz Kisege (Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, 80; op. prev).

Neobjašnjen ostaje spomen izvjesnoga Mihalja Jurišića (*Michal Jurischicz*), čije pismo o napredovanju osmanskih postrojbi, poslano iz Kisege 1. srpnja 1534. godine, donosi Radoslav Lopašić uz komentar *Mihalj Jurišić, gospodar u Kisegu, sin Nikole Jurišića* (usp. Radoslav Lopašić, „Prilozi za poviest Hrvatske XVI. i XVII. vieka iz štajerskoga zemaljskoga arhiva u Gradcu“, *Starine JAZU* 17 (1885): 181, 182). Budući da je izvor objavio 1885. godine, ostaje upitno zašto taj podatak Lopašić nije upotrijebio i u svojoj monografiji o Jurišiću iz 1884. godine te zašto drugi autori uopće ne spominju taj dokument. Lako je moguće da je riječ o pogrešci, no ovdje skrećemo pažnju na postojanje dokumenta (op. prev).

⁸⁸ Mitis, „Zur Biographie“, 148–150.

⁸⁹ Vidi više na kraju rada u glosaru geografskih pojmova. Ukratko, riječ je o terminu koji autor koristi pri opisu pet velikih austrijskih vojvodstava: Gornja i Donja Austrija, Kranjska, Štajerska i Koruška (op. prev).

pod uvjetom da umre bez nasljednika, trebao biti predan Ferdinandu.⁹⁰ U vrijeme kada je dogovor sklopljen bilo je izvjesno da će Zapolja umrijeti bez nasljednika. Međutim, ubrzo je oženio poljsku princezu,⁹¹ koja mu je svega nekoliko dana prije smrti 1540. godine podarila sina. Rođenjem sina sporazum o sjedinjenju Ugarske pod jednim vladarom pao je u vodu i izvršena je podjela kraljevstva na tri dijela, koja će potrajati 150 godina – zapadni dijelovi pod Habsburgovcima, osmanska vlast nad centralnim dijelovima te poluautonomno područje Erdelja pod Zapoljinim sinom, Ivanom Sigismundom.

Ferdinandov sporazum sa Zapoljom ipak nije značio da su tenzije između Osmanlija i Habsburgovaca splasnule te je upravo osmanska ugroza jednim od glavnih razloga Jurišićeve aktivnosti na granici. Naime, Jurišić nikada nije zaboravio dugoročni cilj svojega vladara da povrati sve ugarske teritorije koji su izgubljeni pod Osmanlijama i Zapoljom. U nekoliko je navrata poticao kralja na uspostavu posebnoga skladišta kako bi se osigurala hrana svim izbjeglicama koje prelaze granicu i bježe s osmanskih teritorija.⁹² Znao je kako hrana nije potrebna samo radi okrjepe izbjeglica već i da će vijesti o hrani koju ljudi dobivaju nakon prolaska granice potaknuti i druge da prijeđu na habsburšku stranu. Ipak, Jurišića je istovremeno zanio preveliki optimizam te tako piše da uskoro očekuje bunu lokalnoga stanovništva protiv osmanske vlasti.⁹³ U jednome od svojih pisama savjetovao je kralju da vojnike koji mu služe ne plaća previše, uspoređujući ih s vukovima („vuk nije dobar osim ako je gladan“),⁹⁴ čime je htio reći da vojnici koji imaju sve gube volju za borbom (pri čemu trebamo imati na umu kako je riječ o plaćenicima koji su bili primarno motivirani novcem).⁹⁵

Dosad nismo spomenuli velike religijske napetosti koje su započele između protestanata i katolika tijekom prve polovice 16. stoljeća. Jedna od posljedica ovoga sukoba bio je nastanak visokih tenzija među članovima skupštine Svetoga Rimskog Carstva. S jedne su se strane našli prokatolički orijentirani plemići, gradovi i države, koji su podupirali Habsburgovce, a s druge oni proprotestantski orijentirani, koji su bili veoma sumnjičavi prema Habsburgovcima i njihovim potezima, donesenima isključivo u interesu dinastije, a ne radi uklanjanja osmanske prijetnje. Da je riječ o ozbiljnim sukobima, govori i naputak koji je Jurišić dobio pri imenovanju za upravitelja Kranjske: jedan od prvih zadataka

⁹⁰ Sporazum se u historiografiji naziva „Mir u Velikom Varadinu“, a sklopljen je 24. veljače 1538. godine (op. prev).

⁹¹ Izabela Jagelović (1519. – 1559.), najstarija kći poljskoga kralja Sigismunda I. i njegove žene Bone Sforze (op. prev).

⁹² Laszowski, *Monumenta Habsburgica*, vol. 2, 393, 410.

⁹³ Ibid. 410.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Iako vojnike na Krajini ne bismo nazvali „plaćenicima“ u klasičnome smislu plaćeničkih vojski kakve su postojale u Sjevernoj Italiji ili Švicarskoj tijekom 16. stoljeća, ipak je riječ o vojnicima koji su dobivali plaću u novcu od Habsburgovaca. Ono što autor rada vjerojatno želi reći, tj. što je i sam Jurišić imao na umu, jest to da je pljačka neprijatelja, ali i porobljavanje neprijateljskih vojnika za otkup, dobar izvor zarade na granici. Ako vojnici imaju mnogo novca koji zadovoljava sve njihove životne potrebe, gube volju/potrebu za borbom te se tako manjim plaćama kod vojnika potiče volja za borbu (op. prev).

bio je donijeti odluku o zabrani svake protestantske aktivnosti.⁹⁶ Znamo za samo jedan slučaj u kojemu je Jurišić morao reagirati – riječ je o bivšem katoličkom svećeniku iz Ljubljane, Gruberu, koji je postao jednim od najvećih govornika i zagovaratelja luteranstva, održavajući mnogobrojne govore na prostoru Kranjske. Jurišić je 1540. godine izdao edikt kojim Gruberu zabranjuje aktivnost izvan njegove župe u Lacku.⁹⁷ Moramo biti oprezni kako ne bismo pridali previše važnosti ovome događaju, tj. načinu na koji je Jurišić reagirao. Naime, čini mi se da je Jurišić – iako neupitno odani katolik – pokazao određenu suzdržanost prema zabrani Gruberova rada. Nemoguće je sa sigurnošću utvrditi je li riječ o tome da se bojao kako će prevelika kazna dovesti do ozbiljnih podjela unutar Kranjske ili je pak i sam imao što protiv vladarske vjerske politike.

Iz iste 1540. godine sačuvano je i pismo kraljice Ane upućeno Jurišiću zbog nekih posjedovnih pitanja. Pismo nam je od velike važnosti jer su u njemu popisani svi naslovi i dužnosti koje je Jurišić nosio i obnašao u tome trenutku. Kraljica ga oslovljava kao baruna Kisega, savjetnika i komornika njezina voljenog supruga te upravitelja Kranjske. Izostanak njegove titule vrhovnoga kapetana „Pet vojvodstava“ vjerojatno znači da je prestao obnašati tu dužnost, no ne znamo kada točno.

Povoljni ratni ishodi koji su se nasmiješili Ferdinandu i Karlu tijekom 1520-ih i 1530-ih godina počeli su postupno nestajati – Karlo je 1541. pretrpio težak poraz, neuspješno pokušavši zauzeti Alžir, a iste je godine Ferdinand izgubio Wilhelma von Roggendorfa,⁹⁸ jednoga od svojih najdugovječnijih i uspješnijih generala (preostala trojica iz užega Ferdinandova kruga bili su grof Salm, Katzianer i Jurišić). Iako bismo mogli očekivati da će u ovoj situaciji kralj pozvati Jurišića u Beč kako bi bio njegov glavni vojni savjetnik, nemamo nikakvih dokaza da je do toga došlo, a razlog vjerojatno leži u tome što je Jurišić tada već bio star.⁹⁹ Sljedeće, 1542., godine Ferdinand će neuspješnom opsadom pokušati vratiti Budim i Peštu pod svoju vlast. Jurišić je očito u ovo vrijeme postao obeshrabren bilo vojnim neuspjesima, bilo svojim vlastitim neuspjehom pri zauzimanju položaja s više utjecaja. Znamo da je krajem 1542. godine poslao pismo činovniku u susjednoj Štajerskoj u kojemu je rekao kako se nada da će kralj postaviti kapetana na granicu kako bi se obranila Kranjska i ono što je preostalo od Hrvatske jer „bolje je braniti se nego dopustiti sam sebi da iščezneš“.¹⁰⁰

⁹⁶ Mitis, „Zur Biographie,“ 149.

⁹⁷ Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 381–382.

⁹⁸ Umro od posljedica rana zadobivenih tijekom osmanske opsade i zauzimanja Budima 1541. godine (op. prev).

⁹⁹ Takvu informaciju bilježi Ante Sekulić (Sekulić, „Senjanin Nikola Jurišić,“ 21), vjerojatno preuzimajući podatak od Radoslava Lopašića koji navodi: *posljednje dane života proveo Jurišić kao ratni viećnik u Beču, gdje je imao kuću prostu od plaćanja daća, a zvala se je još u prošlom vieku Hrvatska kuća (Kroaten Haus u ulici Schneckentresse)* (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 18). Zanimljivo je istaknuti kako je podatak o njegovoj kući u Beču, koja se naziva *Kroaten Haus*, bio jedan od ključnih pri definiranju njegove nacionalne pripadnosti tijekom 19. st. Na to ukazuje i sam Lopašić, ali i Csergheő (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 371; op. prev).

¹⁰⁰ Johann Loserth, *Inneroesterreich und die militaerischen Massnahmen gegen die Tuerken im 16. Jahrhundert* (Graz: Styria, 1934), 41.

Ubrzo je (u srpnju 1543. godine) zamolio da ga se oslobodi dužnosti i da ih se prepusti njegovim zamjenicima jer je bio loša zdravlja.¹⁰¹ U studenome ili prosincu iste godine preminuo je.¹⁰² Kao i za mnoge druge događaje njegova života, nažalost, ne znamo kada, gdje i od čega je umro, pa čak ni gdje je pokopan.¹⁰³

Ne sumnjam u to da se Ferdinandova vojna nesreća mogla zaustaviti, pa ako ne i preokrenuti, da su Jurišićeva energičnost i život potrajali malo dulje. U konačnici se Ferdinand nakon dva desetljeća uspješna otpora morao obvezati na plaćanje danka sultanu. Ako je Jurišić za svojega života i djelovanja postigao barem jednu stvar nesumnjivo vrijednu spomena, to je zaustavljanje osmanskoga prodora prema Beču 1532. godine, pohoda na koji se nijedan drugi sultan nije odvažio sve do 1683. godine. Međutim, do toga su vremena odnosi snaga već bili potpuno zaokrenuti te je neuspješna opsada Beča bila tek početak osmanskoga povlačenja, koje će završiti tek 1918. godine, u vrijeme kada je Osmanskome Carstvu, ubrzo Turskoj, od europskoga tla ostalo svega nešto više od šire okolice Konstantinopola.

Epilog

Dio koji slijedi sastoji se od nekoliko kraćih paragrafa o odabranim temama koji će, nadam se, čitatelju pomoći pri boljemu razumijevanju okolnosti u kojima je Jurišić djelovao. Neke su od njih od relativno marginalna značaja, dok su druge od iznimne povijesne važnosti.

¹⁰¹ Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 381–382. Autor u tablici na kraju rada bilježi kako je Jurišić već 1540. godine prestao biti vrhovnim zapovjednikom austrijskih postrojbi, no to je propustio spomenuti u tekstu. Sačuvana nam je i isprava od 12. siječnja 1540. godine, izdana u Beču, kojom Ferdinand na Jurišićevo mjesto postavlja Ivana Ungnada (Šišić, *Acta comitialia Regni Croatiae*, sv. 2, 287–288; op. prev).

¹⁰² Iako je u literaturi godina njegove smrti varirala (tako primjerice Lopašić, *Nikola Jurišić*, 18, bilježi da je vijest o njegovoj smrti došla u lipnju 1545. godine), čini se kako je problem uspješno riješio Csergheő, koji je pronašao nekoliko dokumenata koji su okvirno smjestili datum njegove smrti u studeni ili prosinac 1543. godine. Naime, Nikola se posljednji put spominje živ u pismu poslanome 1. studenoga 1543. godine. Sljedeća vijest o njemu dolazi 1. siječnja 1544. godine, kada se Josef von Lamberg imenuje Jurišićevim nasljednikom na jednoj od dužnosti uz opasku kako je razlog nedavna Nikolina smrt (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 459; op. prev).

¹⁰³ Csergheő bilježi kako je vjerojatno umro u Beču, no ne navodi mjesto pokopa (Csergheő, „Die erloschenen freiherrlichen,“ 459). Radoslav Lopašić (Lopašić, *Nikola Jurišić*, 19) i Ferdo Šišić (Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, ur. Jaroslav Šidak (Zagreb: Matica hrvatska, 1962), 274) navode kako je pokopan u župnoj crkvi u Kisegu u grobu nad kojim se – kako navodi Lopašić – još mnogo godina vijahu otete turske zastave. Međutim, nije poznato odakle Lopašiću i Šišiću taj podatak, a osim toga nikakav grob Nikole Jurišića nije otkriven. Iako se čini logičnim zaključiti da je vjerojatno pokopan u Kisegu (posebno uzevši u obzir to da su mu i djeca tamo pokopana), nažalost, mjesto njegova posljednjeg počivališta ostaje nepoznatim (op. prev).

Diplomacija u vrijeme vladavine kralja Ferdinanda I.¹⁰⁴

Proučavajući rane diplomatske odnose koje je Ferdinand uspostavio s Osmanskim Carstvom, moguće je zaključiti kako je jedna od njihovih glavnih osobina nefleksibilnost. Primjerice, Jurišićevu i Lambergovu poslanstvu u Konstantinopol 1530/1. godine trebalo je šest tjedana da uopće dođe do sultanove prijestolnice, a cijeli put zahtijevao je pratnju od 24 ljudi. Istovremeno je mletačkim diplomatima do Konstantinopola i natrag trebalo onoliko dana koliko je habsburškim poslanstvima trebalo tjedana da uopće dođu (dakle, otprilike šest). Dakako, to je značilo da su Mlečani u slučaju hitne situacije bili u znatno boljemu položaju nego habsburška poslanstva. Ferdinandovi posjedi uključivali su obalni pojas uzduž Jadranskoga mora (čak i ako ne računamo dalmatinsku obalu, koja je dotad već uglavnom bila pod osmanskom vlašću), no čini se kako Habsburgovci nisu vidjeli luke kao potencijalna mjesta za početnu točku diplomatskih poslanstava prema istoku.

Istu nefleksibilnost možemo pronaći i u Ferdinandovoj viziji mira s Osmanlijama. Naime, inzistirao je na uvjetu da se sultan povuče iz Ugarske. Iako mu se možemo diviti zbog ustrajnosti u principima, ipak treba s pravom reći kako je diplomatska misija koja započinje s tako krutim stavom, pogotovo kada je riječ o pregovorima s nekim kao što je tada Osmansko Carstvo na vrhuncu moći sultana Sulejmana, osuđena na neuspjeh. Stoga ni ne čudi to što je Ferdinand na kraju završio plaćajući danak sultanu kako bi zadržao i ono malo Ugarskoga Kraljevstva što je imao. Čak i njegove ponude novca, koji je davao s velikim nezadovoljstvom, nisu uspjele doći do one razine na kojoj bi sultan uopće razmislio o prihvaćanju, a zauzvrat ponudio željene koncesije.

Uputstva koja su poslanici dobivali nisu iznimka ovomu pravilu nefleksibilnosti – od njih se tražilo detaljno praćenje naputaka i obavještavanje kralja prije svakoga većeg otklona od zacrtanoga plana. Vidjeli smo da su, primjerice, dobili čak i naputak u vezi s tim na kojemu jeziku moraju razgovarati, što bi predstavljalo veliku prepreku da nije bilo Jurišića i njegove hrabrosti izići iz granica naputka.

Osnovni problemi Ferdinandove vladavine

Jedan od glavnih problema Ferdinandove, ali i Karlove, vladavine bio je kronični nedostatak novca, što posebno čudi s obzirom na to da je Karlo bio vladar Španjolske, države koja je bila jednom od inicijatora povezivanja s Novim svijetom, što je dovelo do ranije neviđena uvoza zlata i srebra. Dakako, stalni ratovi sigurno su bili iznimno skupi, no nimalo skuplji negoli su bili francuskome kralju Franju I. ili sultanu, a oni nisu imali sličnih financijskih problema. Dio problema sigurno je ležao u lošem upravljanju novcem – znamo da je Ferdinand isprva koristio usluge grofa Salamanca, koji je, čini se, bio iznimno korumpiran. Nasuprot ovomu primjeru stoje ljudi kao što je Colbert u kasnijem periodu francuske povijesti, koji su pokazali kakve prednosti za poboljšanje položaja

¹⁰⁴ Više o habsburškoj diplomaciji prema sultanovu dvoru vidi u: Strohmeier, „Clash” or “Go-between”?, 232–239 (op. prev).

carstva i vladara ima dobro upravljanje novcem.

Sljedeći problem koji uočavamo jest Ferdinandova i Karlova nesposobnost skupiti željenu količinu poreza, što proizlazi iz nedovoljne organiziranosti državne strukture u njihovim domenama. U takvim okolnostima ni najsposobniji ljudi ne bi uspjeli postići željeni rezultat. Habsburški posjedi rasli su u periodu duljemu od četvrt tisućljeća, no nisu poduzeti nikakvi konkretni koraci prema njihovoj jačoj koheziji i konačnoj centralizaciji države. Ako pogledamo samo Ferdinanda, koji je ipak mnogo važniji za našu temu, vidjet ćemo kako je svakime od pet velikih vojvodstava vladao zasebno, čime je većina austrijskih posjeda bila međusobno razjedinjena i bez ikakvih stalnih institucionalnih poveznica. Ferdinand je, kao što smo vidjeli, pokušao uspostaviti zajedničku institucionalnu vezu, sazavši 1537. godine zajedničko zasjedanje austrijskih staleža, no bezuspješno. Posljedica je svega navedenog bila ta što je većinu vremena proveo putujući od provincije do provincije, skupljajući minimum novca i vojnika potrebnih za borbu protiv Osmanlija i Zapolje. Jedan od istraživača rane Ferdinandove politike prema Osmanlijama piše kako je vladar morao putovati do Beča, Linza, Graza, Praga, Brna, Wrocława, Bautzena, Lübbena, Ljubljane, Celja, Požuna (Bratislave), Zagreba i Stuttgarta kako bi obavio potrebne poslove.¹⁰⁵

U nastavku ćemo vidjeti da je Ferdinand konačno uspio pronaći način kako nadići problem decentralizacije uspostavom centralizirane Vojne krajine; genijalan potez u čijim je začetcima važnu ulogu odigrao i Jurišić u ulozi zamjenika grofa Salma.

No, vraćajući se na pitanje uzroka Ferdinandove nemogućnosti da se nosi s problemom decentralizacije u vezi sa svim drugim stvarima osim pitanja Vojne krajine, uočiti ćemo kako je glavni razlog ove slabosti bilo samo načelo legitimacije, na kojemu se temeljila vlast Habsburgovaca. Jednostavnije rečeno, Habsburgovci su vodili srednjovjekovno Carstvo u razdoblju stalne modernizacije (više o tome niže).

Nedostatak novca rezultirao je Ferdinandovim ustupanjem dijela svojih prihoda (u smislu posjeda i sl.) svojim podanicima i financijerima, što je u konačnici formiralo začarani krug u kojemu je vladarev izvor prihoda s vremenom bivao sve manjim. Vidjeli smo kako je i Jurišić za svoju službu plaćen pravima na prikupljanje prihoda u Kisegu, a sličnih slučajeva zasigurno ima nebrojeno. Karlo i Ferdinand doslovno su morali moliti za sredstva bogatih augsburških bankara, zbog čega su obitelji kreditora (kao što su Fuggeri ili Welseri) postajale sve bogatijima, dok je njihov vladar postajao siromašnjim.

Ferdinandova ideja legitimacije

Već smo ranije vidjeli kako je Ferdinandova ideja legitimacije bila u suprotnosti s ugarskom idejom konstitucionalizma u vrijeme njegova izbora za ugarskoga kralja, kao i sa sultanovom idejom o pravu osvajača. Na kojim se sve idejama zapravo temeljila Ferdinandova vizija legitimacije? Neke od njih, kao, primjerice, božansko pravo kraljeva, zvučat će neobično iz naše današnje perspektive svijeta zasnovana na egalitarizmu, dok će druge, kao svetost zakona,

¹⁰⁵ Turetschek, *Die Tuerkenpolitik*, 25.

sporazuma, ugovora i braka (od kojih je brak igrao posebno važnu ulogu u habsburškoj politici), danas zvučati otprilike jednako važno kao i prije 500 godina. Iako danas društvo više ne podržava božansko pravo kraljeva na vlast, Ferdinandu je upravo to pravo bilo toliko važno da je zbog njegova zadržavanja bio spreman pristati i na neprekidan rat u Ugarskoj, bez obzira na sve prepreke i probleme koje je takva odluka donosila.

Danas bismo zasigurno odvagali kako je pravo ugarskih podanika na život u miru važnije od Ferdinandova prava na krunu, no on – iako je i tada bilo glasova koji su se zalagali za odustanak od krune u interesu mira – nikada nije prestao inzistirati na tome da je njegova dužnost vladati onime što mu je Bog podario.

Razgovor između Ferdinandovih poslanika i Ibrahima u vezi s pitanjem nadležnosti nad Erdeljem gotovo je školski primjer demonstracije značenja legitimacije, tj. poslanici su s velikim dostojanstvom i upornošću inzistirali na tome da je cijeli Erdelj u vlasništvu njihova vladara, iako im je, kao i Ibrahimu, bilo potpuno jasno tko je stvarni vladar. Slično možemo uočiti i u Ferdinandovu pridijevanju titule župana Spiša Ivanu Zapolji,¹⁰⁶ čime je izražavao stav kako Zapoljino preuzimanje prijestolja smatra uzurpacijom te da je on za njega i dalje obični župan.¹⁰⁷

Vojna krajina

Spomenuli smo kako je Jurišićev uspon započeo 1522. godine, kada je vojno poslanstvo iz Svetoga Rimskog Carstva zatražilo njegove savjete. Njegove postupke iz vremena savjetovanja možemo pratiti gotovo na dnevnoj bazi te znamo da se Jurišić pridružio grofu Salmu točno tjedan dana nakon što je on uspostavio svoj štab u Brežicama (njem. Rann) na hrvatsko-kranjskoj granici. Pretpostavljamo da je ondje i ostao sljedeće četiri godine, nakon kojih je, znamo, Salm otišao u Beč, a Jurišić preuzeo zapovjedništvo nad graničnom obranom habsburških posjeda. Vrijeme Salmove i Jurišićeve službe na kranjsko-hrvatskoj granici označava početak formiranja posebne austrijske institucije – Vojne krajine.¹⁰⁸ Vojna krajina prostirala se na graničnome prostoru habsburških

¹⁰⁶ Lat. *Comitatus Scepusiensis*, mađ. *Szepes vármegy*, županija u okolici današnjega Spiša u Slovačkoj, tada jedna od najsjevernijih županija Ugarskoga Kraljevstva (op. prev).

¹⁰⁷ Tako ga titulira u instrukcijama za Jurišićevo prvo poslanstvo (Gevay, *Urkunden und Actenstuecke*, sv. 1, dio 3, 15).

¹⁰⁸ Ipak, treba napomenuti kako je Vojna krajina imala i svoje srednjovjekovne „pret-hodnice“ u vidu obrambenoga sustava koji uspostavlja kralj Sigismund Luksemburški, a kasnije proširuje i unapređuje kralj Matijaš Korvin (više o ranim fazama ugarsko-hrvatskoga obrambenog sustava vidi u: Ivan Jurković, „Vojni ustroj i obrana Kraljevstva: Cito. Cito. Cito. Citissime!“ u *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja: Hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*, ur. Marija Karbić, 115–135 (Zagreb: Matica hrvatska, 2019); Ferenc Szakály, „The Hungarian-Croatian Border Defense System and its Collapse,“ u *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, ur., János M. Bak, Béla K. Király, 141–158 (Brooklyn: Brooklyn College Press, 1982); Ferenc Szakály, „Phases of Turco-Hungarian Warfare before the Battle of Mohacs (1365-1526),“ *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 33 (1979): 65–111. Pri proučavanju Vojne kra-

posjeda i Osmanskoga Carstva, gdje su habsburške vlasti naseljavale ljude (često slavenske izbjeglice s prostora Osmanskoga Carstva), koji su u zamjenu za zemlju služili kao vojnici u slučaju osmanskih napada. Stanovnici Vojne krajine s vremenom su se – no govorimo o razdoblju u okvirima ovoga rada – pretvorili u nadnacionalni entitet, koji je razvio snažnu predanost Habsburškoj Monarhiji. Na ovome pretežito poljoprivrednom području nalazile su se i razbacane utvrde i gradovi-utvrde, od kojih su neke (poput, primjerice, Karlovca, koji je do danas zadržao svoju ranonovovjekovnu jezgru) izgrađene isključivo radi jačanja obrane Krajine. Kako su se habsburški posjedi širili na jug i istok u kasnijim stoljećima, tako se i Vojna krajina počela širiti. Hrvatsko-slavonska vojna krajina isprva se sastojala od dvaju dijelova: Hrvatske krajine, centrirane oko Karlovca,¹⁰⁹ te Slavonske krajine, centrirane oko Varaždina. Vojna krajina kao institucija potrajala je više od 350 godina, od osnutka 1522. do službenoga ukidanja 1881. godine. Tijekom toga perioda važnost Vojne krajine daleko je premašila njezinu prvotnu ulogu obrambenoga bedema prema Osmanskomu Carstvu. Prije svega riječ je o prvoj instituciji koja je započela proces habsburške centralizacije vlasti. „Graničari“, prepoznatljivi naziv za stanovnike Vojne krajine, bili su pod izravnom kontrolom Beča te je njihov osjećaj lojalnosti ubrzo nadišao lokalne provincijske individualizme o kojima smo ranije govorili. Upravo je taj osjećaj lojalnosti dinastiji postao ključnim čimbenikom habsburške vojske te jednim od stupova oslonaca Habsburške Monarhije, a istovremeno – što je važno istaknuti – nije doveo do pretvaranja države u militaristički režim.

Postoji još jedan manje opipljiv, no možda mnogo važniji element značenja Vojne krajine. Mnogi povjesničari (poput, primjerice, Johanna Losertha) smatrali su kako je upravo zajednički otpor protiv Osmanlija postao jezgra oko koje se razvila austrijska državnost.¹¹⁰ Ako se priklonimo takvu mišljenju, onda Vojna krajina postaje simbolom duha zajedničkoga otpora te stoga i austrijske državnosti.

Jurišićev je veliki uspjeh taj što je odigrao jednu od vodećih uloga u formiranju institucije koja je – izravno i neizravno – pridonijela dugoročnosti obitelji njegova vladara, Habsburgovaca.

Osmansko ratovanje zastrašivanjem¹¹¹

Ranonovovjekovni izvori puni su pojmova koji nam govore o tome kako su ondašnji ljudi percipirali Osmanlije te svjedoče o teškim mukama koje su proživljavali. Riječ koja se javlja gotovo u svakome svjedočanstvu jest *Türkennot*, tj. „turska teškoća/nevolja“. Uporaba termina *Not*, inače korištena isključivo pri

jine treba imati na umu činjenicu da ona nije isključivo fenomen hrvatskoga graničnog prostora već da se prostirala duž cijele granice Ugarskoga Kraljevstva, od Erdelja do Jadrana (op. prev).

¹⁰⁹ Tek nakon 1578/9. godine, kada je utvrda Karlovac podignuta (op. prev).

¹¹⁰ Loserth, *Inneroesterreich und die militaerischen*, 29.

¹¹¹ O tome koliko su zastrašivanja bila učinkovita govore onovremeni izvori (usp. Vedran Gligo, ur., *Govori protiv Turaka* (Split: Logos, 1983)), ali i arheološki nalazi (usp. Mario Šlaus, et al., „The Harsh Life on the 15th Century Croatia-Ottoman Empire Military Border: Analyzing and Identifying the Reasons for the Massacre in Cepin,“ *American Journal of Physical Anthropology* 141/3 (2009): 358–372; op. prev).

opisu velikih katastrofa kao što su gladi ili epidemije, pokazuje da su ondašnji ljudi rat s Osmanlijama vidjeli kao apokaliptičnu pojavu, a ne kao uobičajeni ratni sukob. Drugi su pojmovi koji se javljaju u izvorima pri opisu Osmanlija, primjerice, *Renner und Brenner* („pljačkaš i palikuća“) te *Mordbrenner* („ubojica i palikuća“). Ovi pojmovi jasno govore kako je u osmanskome načinu ratovanja nešto bilo drukčije. Iako je onovremeno europsko ratovanje bilo strahovito (kao uostalom i svi ratovi u povijesti), osmanska praksa nepošteđivanja žena i djece bila je neobična čak i za ono vrijeme. U svojim pljačkaškim pohodima na sela ubijali su muškarce, palili kuće, a žene i djecu odvodili u roblje. Vidjeli smo da je osmanski napad 1532. godine završio odvođenjem oko 30 000 kršćana u osmansko roblje. Šest godina ranije, nakon pobjede na Mohačkome polju 1526., brojke su bile još veće – zarobljeno je oko 100 000 žena i djece.

Sve ovo za sobom povlači pitanje jesu li pljačka i zastrašivanje igrali mnogo značajniju ulogu u osmanskome načinu ratovanja nego što se inače smatra. Neki recentni autori smatraju kako je praksa konstantnih pljačkaških pohoda, kojoj je bio podvrgnut cijeli kršćanski prostor Balkana, imala ulogu zastrašivanja i ubrzavanja predaje neprijatelja. Ovo je, primjerice, dokazano na slučaju Crne Gore, koja se radije predala Osmanskomu Carstvu nego trpjela pljačkaške provale.¹¹² Znamo, također, da su se janjičari, elitne jedinice osmanske vojske, borili praktički isključivo radi plijena te su se u jednome trenutku (unutar perioda kojim se bavimo) čak pobunili protiv vlasti jer nije bilo dovoljno ratova da zadovolje svoje potrebe.¹¹³ Nije ni čudno što su široki prostori jugoistočne Europe bili depopulirani kao posljedica osmanskih pljačkaških pohoda i napada. Znamo da se to dogodilo u Bosni te posebno u osmanskoj Ugarskoj, iz koje su mnogi Mađari emigrirali tijekom 150 godina osmanske vlasti. Uslijed svega navedenog ne treba čuditi što su strah i mržnja prema Osmanlijama bili prisutni na cijelome Balkanu i među habsburškom populacijom jer su ljudi neprestano bili podložni ili u konačnici i pregaženi osmanskim napadima.

Geografski pojmovi (vidi kartu)

Pet vojvodstava. U tekstu se na više mjesta spominje pojam „Pet vojvodstava“, koja su predstavljala srž Ferdinandovih austrijskih posjeda. Riječ je o Gornjoj i Donjoj Austriji, Štajerskoj, Koruškoj i Kranjskoj. Čini se kako je Ferdinand ovim pokrajinama upravljao drukčije nego ostalim posjedima na području kasnije Austrije, prije svega Tirolom i Vorarlbergom (Salzburg je sve do Napoleonova doba bio zasebna pokrajina s biskupom na čelu, stoga nije potpadao pod jurisdikciju Habsburgovaca). Ferdinand je vladao i dijelovima jugozapadne Njemačke, u pokrajini Breisgau i oko nje te dijelovima Elzasa (zajednički naziv za ove posjede obično je bio *Vorderösterreich*, tj. Vanjska/ Prednja Austrija). Ferdinandova vlast nad Württembergom (koju spominje i

¹¹² Guenther Erich Rothenberg, *The Austrian Military Border in Croatia, 1522 – 1747* (Urbana: University of Illinois Press, 1960), 5, fusnota 10 na str. 5. referira se na: Maximilian Braun, *Die Slawen auf dem Balkan*, 150 te Sidney N. Fisher, *The Foreign Relations of Turkey 1481 – 1512*, 53.

¹¹³ FML Leopold Kupelwieser, *Die Kämpfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohacs 1526* (Beč: Braumueller, 1899), 213.

Turetshek, navodeći Stuttgart kao jedno od mjesta koja je Ferdinand posjetio) bila je tek privremena.

Posebno se trebamo osvrnuti na Kranjsku, jedino vojvodstvo od pet navedenih koje danas više, barem jednim dijelom, nije u sastavu Austrije. Njemačko ime ove pokrajine bilo je *Krain*, što dolazi od slavenske riječi za granični prostor. Nakon 1918. godine Kranjska je postala dijelom Slovenije, a ubrzo i novoosnovane države Jugoslavije. Česte vijesti koje u zadnje vrijeme slušamo o *Krajini* ne odnose se na našu *Krainu*, tj. Kranjsku, već na pogranični prostor Hrvatske sa značajnim brojem predstavnika srpske manjine.¹¹⁴

Češka. Još jedan od Ferdinandovih posjeda nakon 1527. godine bila je Češka i njoj pripadajuće pokrajine – Moravska, Šleska te Gornja i Donja Lužica.

Ugarska. Zemlje Krune sv. Stjepana sastojale su se od Ugarske, poluautonodne Hrvatske, Dalmacije i Slavonije te od odvojene poluautonodne pokrajine Erdelja. Hrvatskom, Dalmacijom i Slavonijom u ime kralja upravljao je ban, dok je Erdeljem vladao princ, koji je nosio slavensku titulu vojvode. Od navedenih zemalja Ferdinand je u svojim rukama držao samo zapadne i sjeverne dijelove Ugarske te ostatke Hrvatske i Slavonije.

Ferdinandove titule i godine dobivanja titula

- 1521. → nadvojvoda Austrije i zamjenik Karla V. kao vladara u Svetome Rimskom Carstvu u vrijeme njegova odsustva
- 1526. → kralj Ugarske (izbor)
- 1527. → kralj Hrvatske, kralj Češke; kralj Ugarske (krunidba)
- 1531. → kralj Rimljana
- 1556. – 1564. → car Svetoga Rimskog Carstva

Glavne etape Jurišićeve karijere (dopunio i ispravio prevoditelj)

- 1519. – 1521. → vojnik na kranjsko-hrvatskoj granici
- 1521. – 1526. → član štaba grofa Nikole Salma, zapovjednika obrane granice
- 1522. → spominje se kao kapetan obrane Senja, Klisa, Knina, Skradina, Like i još nekih mjesta
- 1526. – 1529. → glavni zapovjednik obrane granice
- 1528. – 1531. → kapetan Rijeke
- 1529. – 1531. → u dvjema diplomatskim misijama kod sultana Sulejmana
- 1532. → zapovjednik obrane grada Kisega
- 1533. → proglašen carskim barunom
- 1537. – 1540. → glavni zapovjednik svih habsburških austrijskih postrojbi
- 1538. – 1540. → na trećoj diplomatskoj misiji kod sultana Sulejmana
- 1538. – 1543. → upravitelj Kranjske

¹¹⁴ Autor članak piše tijekom 1994. godine, kada su svjetske vijesti i novine obilovale izvještajima o događajima iz Domovinskoga rata te stoga smatra kako je čitateljima potrebno razjasniti razliku između (Republike Srpske) Krajine i Kranjske (op. prev).

Bibliografija (dopunio i ispravio prevoditelj)¹

Bauer, Wilhelm. *Die Korrespondenz Ferdinands I.* Sv. 1, *Familienkorrespondenz bis 1526.* Beč: Holzhausen, 1912. [Dostupno online na: <https://archive.org/details/diekorresponden-z01ferd/>]

Bucholtz, Franz Bernhard. *Geschichte der Regierung Ferdinands I.* Sv. 1 – 9. Beč: Schauburg, 1831-1838. [Svi svesci dostupni online na: <https://www.google.com/search?sa=X&tbs=bkv:f&tbm=bks&q=edition-s:ygXFbw3hY4oC&ved=2ahUKewiL84OPm4nsAhXQqaQKHdg4CW8QmBYwAHoECAAQCQ&biw=958&bih=923&dpr=1>]

Csergheő, Géza von. „Die erloschenen freiherrlichen Linien des Hauses Jurisic.“ U *Ungarische Revue*, sv. 4-5, ur. Paul Hunfalvy, Gustav Heinrich, 368 – 383, 454 – 470. Budimpešta: Friedrich Kilian, K. ung. universitäts-buchhandlung, 1887. [Dostupno online na: https://archive.org/details/bub_gb_TTAVAAAAYAAJ]

Curipeschitz, Benedict. *Itinerarium der Botschaftsreise des Josef von Lamberg und Niclas Jurischitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Konstantinopel 1530.* Uredila Eleonore Graefin Lamberg-Schwarzenberg. Innsbruck: Wagner, 1910.

Fessler, Ignác Aurél. *Die Geschichte der Ungern und ihrer Landsassen.* Leipzig: Brockhaus, 1867-83. [Više svezaka dostupno online na: <https://archive.org/search.php?query=creator%3A%22Ignatius+Aurelius+Fessler%22>]

Fischer-Galati, Stephen A. *Ottoman Imperialism and German Protestantism.* Cambridge: Harvard University Press, 1959.

Gevay, Anton von. *Urkunden und Actenstuecke zur Geschichte des Verhaeltnisseszwischen Oesterreich, Ungern und der Pforte im 16. und 17. Jahrhundert.* Sv. 1, dio 1 – 5. Beč: Schaumburg, 1840. [Dostupno online na: https://books.google.co.ao/books?id=gjs_AAAAcAAJ]

Hammer-Purgstall, Joseph von. *Geschichte des Osmanischen Reiches.* Sv. 2, *Von der Eroberung*

Constantinopels bis zum tode Selim's I 1453 – 1520, sv. 3, *Von der Eroberung Constantinopels bis zum tode Selim's II 1520 – 1574.* Pešta: Hartleben, 1828. [Dostupno online na: <https://books.google.hr/books?id=Mx8YAAAAAYAAJ> (svezak 2); <https://books.google.hr/books?id=PscFAAAAQAAJ> (svezak 3)]

Hammer-Purgstall, Joseph von. *Wien's erste aufgehobene tuerkische Belagerung.* Pešta: Adolph Hartleben, 1829. [Dostupno online na: <https://books.google.hr/books?id=OVxYAAAAcAAJ>]

Hormayr, Joseph von. *Taschenbuch fuer die vaterlaendische Geschichte.* Sv. 8. Beč: Franz Ludwig, 1827. [Dostupno online na: <https://opacplus.bsb-muenchen.de/Vta2/bsb10914545/bsb:6776664/>]

Iovio, Paolo. *Sur les Choses, Faictes, et Avenues de son Temps en toutes les Parties du Monde.* Paris: Pierre l'Huillier, 1581. [Dostupno online na: <https://books.google.hr/books?id=Ctqnxml0dEQC>]

Janko, Wilhelm Edler von. „Niklas Jurischicz, Freiherr von Guens.“ U *Streffleur's Oesterreichische militaerische Zeitschrift.* Beč: Waldheim, 1881.

Kupelwieser, FML Leopold. *Die Kaempfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohacs 1526.* Beč: Braumueller, 1899.

Lhotsky, Alphons. *Das Zeitalter des Hauses Oesterreich.* Beč: Boehlau, 1971.

Loserth, Johann. *Inneroesterreich und die militaerischen Massnahmen gegen die Tuerken im 16. Jahrhundert.* Graz: Styria, 1934.

Mitis, Oskar von. „Zur Biographie des Nikolaus Jurisic.“ *Carniola: Mitteilungen des Musealvereins für Krain* 1/3-4 (1908): 140 – 150. [Dostupno online na: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IDCQAHCL>]

Laszowski, Emilije, ur. *Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae [Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije].* Sv. 1, *Od godine 1526. do godine 1530,* sv. 2. *Od godine 1531. do godine 1540.* Zagreb: Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1914, 1916. [Dostupno online na: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=214364>]

Thallóczy, Lajos, Antal Hodinka, ur. *Monu-*

¹ Dodane su poveznice na knjige koje je izvorno koristio autor.; Na samom kraju rada dodan je popis hrvatskih djela koja u fokusu istraživanja imaju život ili djelo Nikole Jurišića (op. prev).

menta Hungariae Historica, Codex Diplomaticus Partium Regno Hungariae Adnexarum. Sv. 31, *A horvát véghelyek oklevéltára 1490-1527*. Budimpešta: M. Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága Megbízásából, 1903. [Dostupno online na: https://library.hungaricana.hu/en/view/KozMagyOkmanytarak_Tortenelmi_emlekek_Horvat/]

Preuenhueber, Valentin. *Annales Styrenses. Nuremberg: Adam Schmidt, 1740*. [Dostupno online na: <https://books.google.hr/books?id=aBZPAAAACAAJ>]

Rosnak, Martin. *Die Belagerung der königlichen Freystadt Güns im Jahre 1532*. Beč: J. G. Binz, 1789. [Dostupno online na: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN532751434>]

Rothenberg, Guenther Erich. *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1747*. Urbana: University of Illinois Press, 1960.

Šišić, Ferdo. *Die Wahl Ferdinands I. von Oesterreich zum Koenig von Kroatien*. Zagreb: Verlag der Kgl. Akad. Universitaetsbuchhandlung Fr. Suppan, 1917.

Turetschek, Christine. *Die Tuerkenpolitik Ferdinands I. van 1529-1532*. Beč: Notring, 1968.

Valvasor, Johann Weichard von. *Die Ehre des Hertzogthums Crain*. Laibach, Nureberg, 1689. Reprint, München, Trofenik, 1971. [Dostupno online (1689) na: <https://books.google.hr/books?id=oBo3AQAAMAAJ>]

Bedić, Marko. „Nikola Jurišić i kisečko vlastelinstvo u 16. stoljeću.“ *Kaj: Časopis za književnost, umjetnost i kulturu* 33/3-4 (2000): 107 – 123.

Laszowski, Emilije. „Nikola Jurišić.“ U *Znameniti i zaslužni Hrvati*, 124. Zagreb: Odbor za izdanje knjige “Zaslužni i znameniti Hrvati”, 1925.

Lopašić, Radoslav. „Nikola Jurišić u Kisegu.“ *Vienac: zabavi i pouci* 8/23 (1876.): 376 – 380, 394 – 396.

_____. *Nikola Jurišić*. Zagreb: Tisak Dragutina Albrechta, 1884.

Nikola Jurišić – horvatski junak. Zagreb: s. n., 1839.

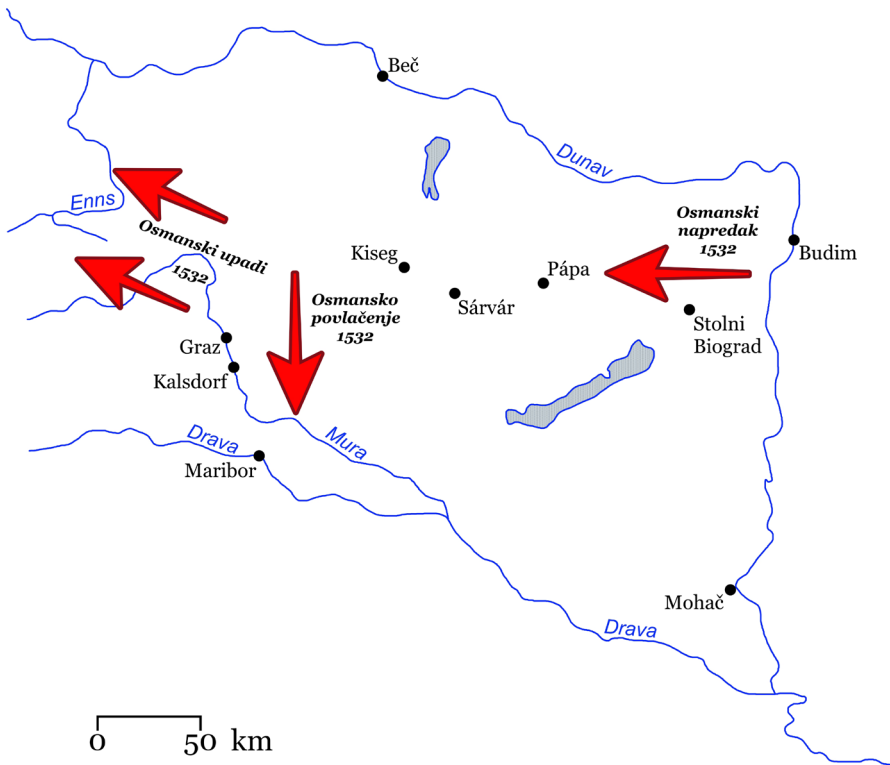
Sekulić, Ante. „Senjanin Nikola Jurišić i obrana Kisega 1532.“ *Senjski zbornik* 17 (1990): 15 – 24.

Karta 1. Ferdinandovi posjedi (na temelju originala uz dopunu izradio Filip Šimunjak)¹¹⁵

115

Autor, nažalost, ne navodi točan podatak o tome o kojoj je godini riječ, no, s obzirom na to da je Budim prikazan pod Osmanskim Carstvom, a granica sa Zapoljom nije dalje na istoku (do pomicanja granice dolazi tijekom 1550-ih godina, posebice nakon što Ferdinand zauzima Košice (njem. *Kaschau*, mađ. *Kassa*), koje su bile u Zapoljinim rukama od 1536. godine), vjerojatno je riječ okvirno o razdoblju oko 1545. godine. Od većih dopuna ispravljene su granice Hrvatskoga i Slavonskoga Kraljevstva te je ucrtana Grofovija Gorička, koju je autor previdio. Također, iako na karti nisu ucrtane granice Pazinske Knežije (oznaka „a“ na karti) jer se njome posredno upravljalo iz Kranjske, svejedno treba napomenuti njezino postojanje. Naime, riječ je o posjedu koji je obuhvaćao *Pazinsku knežiju u užemu smislu, koja se nalazila pod izravnom upravom pazinskoga kaptana, te gospoštije Lupoglav, Paz-Gradinje, Grdoselo, Kožljak, Kršan, posjed Gologoricu, dobra Pičanske biskupije te samostansko dobro Sveti Petar u Šumi* (Maja Čutić Gorup, „Članovi obitelji Barbo kao zaštitnici reformacije u Pazinskoj knežiji“, *Povijesni prilozi* 50 (2016), fusnota 1 na str. 72; vidi također kartu posjeda na: Miroslav Bertoša, „Pazinska knežija“, u *Istarska enciklopedija LZMK – mrežno izdanje*, <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2040>). Iako se naziv Pazinska knežija ponekad koristi za cjelokupni prostor austrijske Istre, ipak bi točnije bilo koristiti se političkim pojmom Istarska knežija (tal. *Contea d'Istria*, njem. *Grafschaft Isterreich*; Josip Vrandečić, Miroslav Bertoša, *Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku* (Zagreb: Leykam international, 2007), 83; op. prev).

Karta 2. Osmanska kretanja tijekom 1532. godine i napada na Kiseg (na temelju originala izradio Filip Šimunjak)

Nikolaus Jurischitz, 1490 – 1543. Soldier-Diplomat

Abstract:

This paper gives a biographical overview of the life of Nikola Jurišić, a soldier and diplomat of Croatian descent. The first part of the paper provides a chronological overview of key known events of his life – from the early years of service in the army of King Ferdinand II of Habsburg, through his rise to command positions and the diplomatic mission to Constantinople in 1530, to the final rise to the rank of baron after the heroic defense of Kőszeg. In the second part of the paper, in short chapters, the author discusses some key geographical and temporal determinants of the 16th century in the Croatian-Ottoman border area.

Keywords:

Nikola Jurišić, Kőszeg, diplomat, soldier, early modern age, Military Frontier, Suleiman the Magnificent, Ferdinand II Habsburg